

**Handleiding
Standaardmodel verbeterde premieregeling
voor pensioenfondsen**

Den Haag, 23 november 2017

1. Inleiding en inhoudsopgave

Inleiding

Deze handleiding bestaat uit drie delen. In het eerste deel (hoofdstuk 1 t/m 4) vindt u algemene informatie over het standaardmodel verbeterde premiereregeling voor pensioenfondsen. In het tweede deel (hoofdstuk 5 t/m 7) vindt u meer specifieke informatie over het gebruik van het model in de praktijk. In het derde deel (hoofdstuk 8) vindt u als bijlage 1 de opgemaakte versie van het standaardmodel voor een pensioenfonds dat zowel stabiel en variabel pensioen aanbiedt en als bijlagen 2 en 3 enkele varianten van tekstblokken van het model die in specifieke situaties dienen te worden gebruikt.

Inhoudsopgave

1. Inleiding en inhoudsopgave
2. Over de Wet verbeterde premiereregeling
3. Wanneer het standaardmodel gebruiken?
4. Algemene toelichting bij het gebruik van het standaardmodel
5. Het gebruik van de informatieblokken van het standaardmodel
6. Laag 2 van het standaardmodel
7. Toelichting bij de rekenmethodiek
8. Bijlagen:
 1. Opgemaakte versie van het standaardmodel gebaseerd op de standaardteksten voor een pensioenfonds dat zowel stabiel en variabel pensioen aanbiedt, zonder shoprecht.
 2. Te gebruiken tekstblokken voor het standaardmodel als er shoprecht voor een vast pensioen geldt.
 3. Te gebruiken tekstblokken voor het standaardmodel als er shoprecht voor een variabel pensioen geldt.
 4. Guidance voor rekenmethodiek stabiel pensioen.

Copyright standaardmodel en iconen

- Het standaardmodel voor pensioenfondsen is opgesteld namens de Pensioenfederatie door vertegenwoordigers van pensioenfondsen. Het standaardmodel is vastgesteld door de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
- De iconenset is eigendom van de Pensioenfederatie en het Verbond van Verzekeraars.
- De iconen zijn geregistreerd bij het Benelux-Bureau voor de Intellectuele Eigendom.
- Het gebruik van de iconen en het tekstformat van het standaardmodel wordt uitsluitend toegestaan aan pensioenuitvoerders in de zin van de Pensioenwet en de Wet verplichte beroepspensioenregeling, ten behoeve van de communicatie met deelnemers over het tweedepijlerpensioen. Gebruik door derden is alleen mogelijk na toestemming van de Pensioenfederatie.
- Hoewel aan de totstandkoming van deze handleiding de uiterste zorg is besteed, aanvaardt de Pensioenfederatie geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten en onvolkomenheden, noch voor de gevolgen hiervan.

2. Over de Wet verbeterde premieregeling

De Wet verbeterde premieregeling is op 1 september 2016 in werking getreden. In de Wet verbeterde premieregeling zijn mogelijkheden gecreëerd om het opgebouwde pensioenkapitaal bij premieovereenkomsten in de uitkeringsfase (deels) risicodragend door te beleggen, risico's te delen met anderen en tegenvallers te spreiden in de tijd. Dit maakt de pensioenuitkering minder afhankelijk van de rentestand op een bepaald moment.

Wat er aan de wet vooraf ging

De uitwerking van de hoofdlijnennota 'Optimalisering wettelijk kader premieovereenkomsten' van staatssecretaris Klijnsma resulteerde in het voorjaar van 2015 in het Wetsvoorstel variabele pensioenuitkering. Na een groot aantal aanpassingen werd het wetsvoorstel half november 2015 aan de Tweede Kamer aangeboden. In dezelfde periode kwam Tweede Kamerlid Helma Lodders (VVD) met een initiatiefwetsvoorstel 'Uitbetaling pensioen in pensioeneenheden' met sterke raakvlakken met Klijnsma's voorstel. Beide wetsvoorstellen zijn samengevoegd in het Wetsvoorstel verbeterde premieregeling. Op 10 maart 2016 ging de Tweede Kamer akkoord met het voorstel van Wet verbeterde premieregeling en op 14 juni 2016 ging de Eerste Kamer daarmee akkoord. De wet trad in werking op 1 september 2016.

Wat de wet beoogt

Doel van de Wet verbeterde premieregeling is deelnemers in een premieovereenkomst of kapitaalovereenkomst een kans op een beter pensioenresultaat te bieden. Die kans ontstaat wanneer na pensioeningang het kapitaal dat nog niet nodig is voor de pensioenuitkering (risicodragend) kan worden doorbelegd. Het opgebouwde kapitaal hoeft niet meer op de pensioendatum in een vaste uitkering te worden omgezet. Hierdoor ontstaat een nieuw type pensioen: variabel pensioen.

Deelnemers krijgen volgens de Wet verbeterde premieregeling de keuze tussen een vastgestelde of een variabele uitkering. Als wordt gekozen voor een variabele uitkering, staat tegenover de verwachting van een hogere uitkering het risico van een tegenvallende uitkering en meer onzekerheid over de hoogte van de uitkering.

Gebruik termen

In de wet wordt gesproken over de 'vaste', 'vastgestelde' en 'variabele' uitkering. In deze handleiding houden we deze termen aan om de soort pensioenuitkering te duiden. In het standaardmodel voor pensioenfondsen wordt de 'vaste/vastgestelde' pensioenuitkering aangeduid als 'stabiele' pensioenuitkering. De reden daarvoor komt in latere hoofdstukken aan bod.

3. Wanneer het standaardmodel gebruiken?

Als een pensioenuitvoerder een premieregeling uitvoert die voorziet in uitkering van een aan te wenden kapitaal op de pensioendatum, dan leidt dit tot specifieke informatieverplichtingen. Die gelden naast de (algemene) verplichting dat pensioencommunicatie correct, duidelijk en evenwichtig is, inzicht geeft in de gevolgen van keuzes en aansluit op de informatiebehoefte en de kenmerken van de deelnemer.

In de Pensioenwet en het Besluit uitvoering Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling zijn verplichtingen opgenomen met betrekking tot het verstrekken van informatie over:

- de variabele uitkering;
- de keuze die de deelnemer kan maken tussen een vast en een variabel pensioen;
- aankoop van de gekozen uitkeringssoort bij een pensioenuitvoerder.

De relevante wetsartikelen zijn:

- Artikel 44a Pensioenwet: verstrekken informatie over variabele uitkering;
- Artikel 63b Pensioenwet: keuzerecht variabele of vaste uitkering;
- en artikel 14d Besluit uitvoering Pensioenwet: verantwoorden beleggingen uitvoerder;
- Artikel 7c + 7d Besluit uitvoering Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling: gebruik van standaardmodellen.

De (gewezen) deelnemer moet een weloverwogen keuze kunnen maken voor een vastgestelde of een variabele pensioenuitkering. Het pensioenfonds moet de deelnemer evenwichtig informeren over de gevolgen van deze keuze. Overigens, waar in de handleiding wordt gesproken over deelnemer wordt ook bedoeld de gewezen deelnemer.

Een deelnemer kan kiezen voor een vastgestelde pensioenuitkering, waarbij vanaf een bepaalde leeftijd risico-afbouw plaatsvindt naarmate de pensioendatum dichterbij komt. Biedt het eigen pensioenfonds geen vastgestelde pensioenuitkering, dan moet het fonds meewerken aan waardeoverdracht naar een andere pensioenuitvoerder die wel een vastgestelde uitkering aanbiedt.

Een deelnemer kan kiezen voor een variabele pensioenuitkering, waarbij sprake is van risicodragend doorbeleggen van het pensioenkapitaal vanaf de pensioendatum. De variabele pensioenuitkering kan worden vastgesteld op basis van individuele of collectieve risicotoedeling (collectieve toedelingskring). Biedt het eigen pensioenfonds geen variabele pensioenuitkering, dan moet het fonds meewerken aan waardeoverdracht naar een andere pensioenuitvoerder die wel een variabele uitkering aanbiedt.

Alle pensioenuitvoerders moeten vanaf 1 januari 2018 in hun communicatie over de verbeterde premieregeling gebruikmaken van standaardmodellen. Die standaardmodellen verstrekken de deelnemer informatie over zijn keuzerecht en over de gevolgen en risico's van een vastgestelde en/of een variabele uitkering.

Standaardmodel voor pensioenfondsen en standaardmodel voor verzekeraars

Het standaardmodel is opgesteld door de pensioensector. Pensioenfondsen en verzekeraars hebben elk een model opgesteld, waarvoor de basis is gelegd in een gezamenlijke koepelwerkgroep. Vervolgens hebben pensioenfondsen en verzekeraars aandacht besteed aan de specifieke kenmerken van een vastgestelde en variabele pensioenuitkering zoals zij die aanbieden. Het verzekeraars- en het fondsenmodel wijken daardoor op onderdelen van elkaar af om rekening te kunnen houden met specifieke producteigenschappen en -situaties en om de eigen deelnemers duidelijk te kunnen informeren.

Afronding en vaststelling van het verzekeraars- en het fondsenmodel is hierdoor voor beide sectoren afzonderlijk gebeurd.

Verzekeraars gebruiken het verzekeraarsmodel. Ook PPI's gebruiken het verzekeraarsmodel.

Pensioenfondsen gebruiken het fondsenmodel.

Doel standaardmodel

Het hogere doel van de communicatie door middel van de standaardmodellen is om deelnemers zo goed mogelijk te informeren over de keuze tussen een vast en een variabel pensioen, die er sinds de Wet verbeterde premieregeling is bij premie- en kapitaalovereenkomsten. Het is zaak om de deelnemers zo goed mogelijk te begeleiden, omdat het maken van deze keuze voor de deelnemers niet eenvoudig is.

De standaardmodellen zijn (grotendeels) gestandaardiseerde informatiedocumenten die pensioenuitvoerders voor de pensioendatum verstrekken aan deelnemers ter ondersteuning van de keuze tussen een vaste en een variabele uitkering en de keuze bij welke uitvoerder de deelnemer de door hem gewenste uitkering aankoopt (indien van toepassing).

Via het fondsenmodel verstrekt een pensioenfonds informatie over de gevolgen en risico's bij deze keuze, waaronder een opgave van de hoogte van de vastgestelde uitkeringen en een opgave van de hoogte van de variabele uitkeringen voor zover het pensioenfonds deze zelf aanbiedt.

Met het standaardiseren van de informatie beogen de wetgever en toezichthouder dat deelnemers die pensioenkapitalen hebben opgebouwd bij verschillende pensioenuitvoerders, eenduidige informatie ontvangen. Door middel van eenduidige informatie kan de deelnemer producten en pensioenuitvoerders vergelijken. Die vergelijking is relevant om deelnemers:

- op eenduidige manier inzicht te geven in het verschil tussen een vast en een variabel pensioen;
- te helpen de keuzes die zij maken omtrent vast en variabel, in samenhang te bezien;
- te helpen producten en pensioenuitvoerders te vergelijken als zij de mogelijkheid hebben een uitkeringsproduct aan te kopen bij een andere pensioenuitvoerder dan waar zij het pensioenkapitaal hebben opgebouwd.

Gebruik standaardmodel op diverse momenten en in verschillende situaties

Er zijn verschillende momenten waarop en diverse situaties waarin pensioenfondsen het standaardmodel moeten of kunnen gebruiken voor informatieverstrekking aan deelnemers. In deze handleiding komen die momenten en de belangrijkste situaties aan bod, en zijn specifieke teksten en/of instructies opgenomen.

Daarnaast beveelt de Pensioenfederatie aan pensioenfondsen aan om de eigen pensioeninformatie op andere communicatiemomenten goed te laten aansluiten op het standaardmodel.

Een pensioenfonds moet de deelnemer via het standaardmodel de keuze geven tussen een vaste of een variabele uitkering. Er is geen uniform keuzemoment bepaald in de wet. De deelnemer moet de informatie krijgen op een zodanig moment dat hij voldoende tijd heeft om een weloverwogen keuze te maken.

Het is wettelijk verplicht om het standaardmodel te gebruiken voorafgaand aan de verwachte pensioeningang. Het advies van de Pensioenfederatie luidt daarbij dit te doen minimaal zes maanden voorafgaand aan de verwachte pensioeningang en maximaal 12 maanden ervoor.

Het standaardmodel hoeft niet (opnieuw) te worden verstrekt aan deelnemers die eerder zijn toegetreten tot een collectieve toedelingskring. Die deelnemers ontvangen het standaardmodel (verplicht) op een moment voorafgaand aan de eerste toetreding tot een collectieve toedelingskring.

Een pensioenfonds moet tijdens de opbouwfase bij het beleggingsbeleid rekening houden met de voorkeur van de deelnemer voor een vaste of variabele uitkering. Vanaf een bepaald moment is deze voorkeur van belang voor het beleggingsbeleid. Voorafgaand aan dat moment dient het fonds de deelnemer te vragen naar zijn voorkeur voor een vaste of een variabele uitkering. Als dit moment niet samenvalt met het moment waarop een deelnemer kan toetreden tot een collectieve toedelingskring, dan adviseert de Pensioenfederatie om het standaardmodel te gebruiken om de deelnemer deze keuze te laten maken.

Eventuele uitleg over de keuze voor lifecycles, kan een fonds daarbij in laag 2 van het standaardmodel verstrekken of in eigen communicatiemiddelen.

Op de voornoemde momenten verstrekt het pensioenfonds een opgave van de hoogte van de vastgestelde en de variabele uitkeringen (als het fonds beide uitkeringen aanbiedt). Voor het ouderdomspensioen worden deze opgaven gebaseerd op een pessimistisch, een verwacht en een optimistisch scenario (in het model vertaald naar 'slecht weer, verwacht weer en goed weer').

Een pensioenfonds kan geen informatie verstrekken over de uitkeringen bij andere uitvoerders. Een pensioenfonds geeft daarom via het standaardmodel alleen informatie over de variant(en) die het zelf aanbiedt en wijst op het recht om het opgebouwde pensioenkapitaal over te dragen naar een andere pensioenuitvoerder (shoprecht) als het niet zelf beide varianten aanbiedt.

Een pensioenfonds kan zowel een vastgestelde als een variabele pensioenuitkering aanbieden, maar kan ook alleen een vastgestelde of alleen een variabele pensioenuitkering bieden. Daarnaast kan in diverse situaties een shoprecht gelden. Daardoor zijn er de volgende situaties:

1. Het pensioenfonds biedt alleen een vastgestelde uitkering: communicatie over de vastgestelde uitkering via het standaardmodel is verplicht. Ook vermeldt het fonds op het standaardmodel informatie over de mogelijkheid van keuze voor een variabele uitkering en de inkoop daarvan bij een andere pensioenuitvoerder (shoprecht).
2. Het pensioenfonds biedt een vastgestelde en een variabele uitkering: communicatie over de (keuze tussen een) vastgestelde en de variabele uitkering via het standaardmodel is verplicht. Biedt een fonds daarbij tevens de mogelijkheid tot inkoop van een vastgestelde en/of variabele uitkering bij een andere pensioenuitvoerder (shoprecht), dan is ook de informatie over shoprecht relevant.
3. Het pensioenfonds biedt alleen een variabele uitkering, en hierbij is al dan niet sprake van een collectieve toedelingskring*: communicatie over de variabele uitkering via het standaardmodel is verplicht. Ook vermeldt het fonds op het standaardmodel informatie over de mogelijkheid van keuze voor een vastgestelde uitkering en de inkoop daarvan bij een andere pensioenuitvoerder (shoprecht).
4. Het pensioenfonds biedt zelf geen uitkering: communicatie over de keuze tussen een vastgestelde en een variabele uitkering en de inkoop daarvan bij een andere pensioenuitvoerder is niet verplicht via het standaardmodel (shoprecht).

In de bovengenoemde situaties is het gebruik van het standaardmodel in situatie 1, 2 en 3 verplicht. In deze handleiding zijn voor deze situaties teksten voor het standaardmodel opgenomen voor zover dat mogelijk is. In de genoemde situaties is het benoemen van het shoprecht verplicht in situatie 1 en

** Voor het moment dat keuze wordt gemaakt voor een collectieve toedelingskring, is de informatie in blok 4 (laag 1 en 2) over de verwachte ontwikkeling in 3 scenario's die is opgenomen niet geschikt. De informatie die wordt opgenomen voor het moment waarop een deelnemer een keuze maakt voor een collectieve toedelingskring wordt nog opgesteld.*

3 en kan het shoprecht van toepassing zijn in situatie 2. In situatie 4 is er altijd sprake van een shoprecht, maar kan een fonds de informatie daarover verstrekken via de eigen communicatiemiddelen; het gebruik van het standaardmodel om te informeren over de keuze tussen een vaste en een variabele uitkering is dan immers niet verplicht. Het is echter wel de aanbeveling om dan (via eigen middelen en/of het standaardmodel) de deelnemer duidelijk te informeren over het shoprecht.

Moment 12 tot 6 maanden voor verwachte pensioeningang

De pensioenuitvoerder verstrekt de (gewezen) deelnemer die het uit een kapitaalovereenkomst of premieovereenkomst voortvloeiende kapitaal op de pensioendatum wenst aan te wenden voor een uitkering, maximaal één jaar en minimaal 6 maanden voorafgaand aan de verwachte pensioeningang het standaardmodel. De genoemde termijn ligt niet wettelijk vast, maar is een aanbeveling van de Pensioenfederatie.

Het verstrekken van het standaardmodel gebeurt maximaal één jaar voor de pensioendatum, omdat de attentiewaarde mogelijk te laag ligt als het standaardmodel eerder wordt verstrekt. Het gebeurt minimaal zes maanden van te voren, omdat de deelnemer anders te weinig tijd heeft om een goede keuze te maken. Uiteindelijk is het aan de pensioenuitvoerder om een termijn te kiezen die past bij het proces zoals de pensioenuitvoerder dat hanteert (aansluitend op de fondseigen communicatie die op maat is gemaakt van de wensen van de deelnemer). Pensioenuitvoerders hebben de vrijheid om aan het proces een eigen invulling te geven. Van belang is wel dat in alle gevallen het standaardmodel gepersonaliseerd is.

Er zullen deelnemers zijn die hun shoprecht willen gebruik om bij een andere pensioenuitvoerder informatie over een variabele uitkering of een vastgestelde uitkering op te vragen. Ook de informatie daarover wordt door die andere pensioenuitvoerder via het standaardmodel gegeven. Heeft een deelnemer de mogelijkheid te kiezen voor een vastgestelde of een variabele uitkering, maar biedt een pensioenfonds geen van beide uitkeringen zelf aan, dan hoeft het fonds de informatie over het pensioenkapitaal en het shoprecht niet via het standaardmodel te verstrekken. Een pensioenfonds kan de deelnemer die informatie dan via eigen communicatiemiddelen geven. (Zie hiervoor situatie 4.)

Moment bij (eerder) toetreden tot een collectieve toedelingskring

Een pensioenfonds dat een variabele uitkering biedt, verwerkt financiële mee- of tegenvallers die het gevolg zijn van het beleggingsrisico of van de ontwikkeling van de levensverwachting door middel van individuele toedeling of door middel van een collectief toedelingsmechanisme. Wordt gekozen voor collectieve toedeling, dan maken pensioengerechtigden deel uit van de toedelingskring. Deelnemers en of gewezen deelnemers kunnen vanaf 10 jaar voor de pensioenrichtleeftijd deel uitmaken van de collectieve toedelingskring als het pensioenfonds hen deze keuze biedt. Op dat moment voorafgaand aan de toetreding tot de collectieve toedelingskring moet het pensioenfonds het standaardmodel gebruiken voor informatie aan de deelnemers.

Voor de deelnemers die kiezen voor toetreding tot de collectieve toedelingskring hoeft het standaardmodel niet meer gebruikt te worden voorafgaand aan de verwachte pensioeningang. Het pensioenfonds kan er ook voor kiezen dat deelnemers die, voorafgaand aan de verwachte pensioeningang, kiezen voor een variabele uitkering op dat moment toetreden tot de collectieve toedelingskring.

Moment dat keuze bepalend wordt voor beleggingsbeleid

Het is de aanbeveling aan pensioenfondsen om het standaardmodel te gebruiken voor informatie aan de deelnemer als een fonds de deelnemer vraagt naar zijn voorkeur voor een vaste of een variabele uitkering (indien dit moment niet samenvalt met het moment waarop een deelnemer toetreedt tot een collectieve toedelingskring). Op dat moment wordt de voorkeur van de deelnemer voor een vastgestelde of een variabele uitkering relevant voor het beleggingsbeleid. Dit kan op enig moment voor de pensioenrichtleeftijd zijn. De pensioenuitvoerder informeert de deelnemer dan via het standaardmodel over de mogelijkheid om een voorkeur aan te geven voor een variabel of een vast pensioen, voorafgaand aan het moment waarop die voorlopige keuze relevant wordt voor het beleggingsbeleid.

Keuze: voorlopig of definitief

Er zijn in deze handleiding voor het opstellen van het standaardmodel teksten opgenomen voor zowel een voorlopig als voor een definitief keuzemoment. De Pensioenfederatie adviseert het gebruik van deze termen. Belangrijk is om daarnaast in laag 2 of fondseigen communicatie duidelijk te maken of een keuze nog kan worden gewijzigd. Een fonds kan ervoor kiezen om aan te geven dat er sprake is van 'een keuze', mits het fonds in de fondseigen communicatie duidelijk aangeeft of de keuze later nog kan worden gewijzigd of dat er niet meer van de keuze kan worden afgeweken. Voorkomen moet worden dat een deelnemer de indruk kan krijgen dat hij niet hoeft te kiezen en daardoor bij latere wijziging wordt geconfronteerd met voor hem niet-optimale gevolgen.

Let op: Als het moment waarop de keuze bepalend wordt voor het beleggingsbeleid samenvalt met de keuze voor toetreding tot een collectieve toedelingskring, dan is sprake van een definitieve keuze.

4. Algemene toelichting bij het gebruik van het standaardmodel

Het standaardmodel is slechts één (wettelijk verplicht) aspect in de brede range van middelen die pensioenuitvoerders kunnen inzetten om hun informatievoorziening vorm te geven. Het standaardmodel richt zich primair op de keuze tussen een vast en een variabel pensioen. Andere keuzes die deelnemers bij pensionering hebben, bijvoorbeeld hoog/laag constructie, ondersteunt het standaardmodel niet; deze keuzes zijn veelal (te) specifiek per pensioenregeling en daardoor is het niet wenselijk deze in een standaard vast te leggen.

De invulling van de begeleiding van pensioendeelnemers richting de pensioendatum en de voorbereiding op te maken keuzes, gaat dan ook verder dan de communicatie via het standaardmodel. Het is aan pensioenuitvoerders zelf om deze verdere communicatie in te vullen op basis van hun inzichten over hun eigen deelnemers.

Wel is belangrijk om de fondseigen communicatie te laten aansluiten op het standaardmodel. Dit kan bijvoorbeeld door gebruik te maken van onderdelen van het model.

Zoals hierboven is aangegeven, bevat het standaardmodel een standaard voor uitleg over de vaste (stabiele) en de variabele pensioenuitkering, de keuze daartussen en de mogelijkheid pensioen in te kopen bij een andere pensioenuitvoerder (shoprecht). In de praktijk bestaat er een diversiteit aan uitvoeringsscenario's en pensioenregelingen. Het kan voorkomen dat het standaardmodel daardoor op onderdelen niet volledig aansluit op de situatie bij een pensioenfonds. In die situaties is het uiteraard belangrijk om in enige mate flexibel om te gaan met de teksten in het standaardmodel. Voor de deelnemer is het belangrijk dat hij met het standaardmodel een stabiel en variabel pensioen kan vergelijken, maar ook dat hij producten van verschillende aanbieders kan vergelijken (zoals een vast pensioen bij verzekeraars). Gezien het belang van deze vergelijkbaarheid adviseert de Pensioenfederatie om bij gebruik van het model altijd zo dicht mogelijk bij de teksten te blijven en zoveel mogelijk in de eigen communicatiemiddelen aandacht te besteden aan specifieke kenmerken van de eigen pensioenregeling of uitvoering ervan. Maar het belang van vergelijkbaarheid kan er niet toe leiden dat een deelnemer via het standaardmodel onjuiste informatie krijgt of een onjuist beeld krijgt van de eigen pensioenregeling. Daarom: waar de teksten niet aansluiten bij de (product)situatie van het pensioenfonds, kan het fonds waar dit noodzakelijk is teksten aanpassen of eigen tekst opnemen. Zie hierover ook hoofdstuk 5.

Gelaagd communiceren

De Pensioenfederatie heeft bij het verstrekken van het standaardmodel door pensioenfondsen een 'gelaagde communicatie' voor ogen:

- Laag 1 bevat de kerninformatie over de vaste en de variabele uitkering;
- Laag 2 geeft verdiepende informatie.

Uit onderzoeken tijdens het opstellen van het standaardmodel bleek dat de informatie over de verbeterde premiereregeling voor deelnemers lastig kan zijn en dat een teveel aan informatie daardoor kan verwarren. Laag 3 is daarom in dit model niet van toepassing.

Schriftelijke verstrekking en/of elektronische verstrekking

Pensioenuitvoerders kunnen het standaardmodel elektronisch en/of schriftelijk verstrekken. In artikel 49 van de Pensioenwet staat beschreven welke wettelijke voorwaarden gelden voor de keuze tussen elektronisch en schriftelijk aanbieden. Indien de (gewezen) deelnemer schriftelijk is geïnformeerd over het voornemen tot elektronische verstrekking en de (gewezen) deelnemer bezwaar heeft gemaakt tegen elektronische verstrekking, moet de pensioenuitvoerder het standaardmodel schriftelijk moet verstrekken. Dit is ook het geval als de deelnemer elektronisch om

instemming is gevraagd over het voornemen tot elektronische verstrekking en de deelnemer niet heeft ingestemd. Dat laatste is toegevoegd door de Verzamelwet pensioenen 2017.

Schriftelijke verstrekking

Uit onderzoek dat de Pensioenfederatie en het Verbond van Verzekeraars hebben laten uitvoeren, komt naar voren dat deelnemers zowel voordelen zien aan schriftelijke verstrekking als aan elektronische verstrekking van het standaardmodel. Schriftelijke verstrekking heeft toegevoegde waarde omdat deelnemers het model dan kunnen 'vastpakken, aan anderen kunnen laten lezen en er nog eens uitgebreid voor kunnen gaan zitten'. Een schriftelijk document kan er gemakkelijk worden bijgepakt wanneer advies wordt ingewonnen.

Elektronische verstrekking

De Pensioenfederatie raadt pensioenfondsen echter aan om het standaardmodel elektronisch te verstrekken (tenzij de deelnemer dat niet wil) en dit dan vorm te geven als een 'interactief digitaal platform'. Een platform kan een koppeling met mijnpensioenoverzicht.nl bevatten, doorklikken naar meer informatie (zoals informatie over de beleggingen) is mogelijk, net als het kunnen stellen van vragen en doorgeven van keuzes. De gelaagdheid van de informatieverstrekking komt dan ook beter tot zijn recht.

Elektronische verstrekking heeft toegevoegde waarde voor deelnemers omdat het meer mogelijkheden biedt om informatie af te stemmen op de wensen en behoeften van de deelnemers, zonder dat er een informatie-overload ontstaat. Een printbare versie biedt dan uitkomst voor de behoefte aan de hiervoor genoemde behoefte.

Daarnaast kan het elektronisch aanbieden van de informatie ook een vollediger en actueler beeld schetsen van de totale omvang van het te verwachten pensioeninkomen. En elektronische informatie kan beter inspelen op het hanteren van bepaalde profielen of gedeeltelijke vaste en variabele uitkeringen. Hierbij valt ook te denken aan doorklikmogelijkheden naar de eigen klantenservice.

Iconen

Voor het gebruik van de iconen op het standaardmodel gelden dezelfde regels als voor gebruik op Pensioen 1-2-3. U vindt alle regels in de [stijlgids](#) voor Pensioen 1-2-3. Het is **niet** toegestaan andere iconen te gebruiken of iconen toe te voegen. De Pensioenfederatie benadrukt dat de huidige iconen bewust zijn gekozen bij de onderwerpen.

Beperkte tekstuele vrijheid

Aangezien het vergelijken van de vastgestelde en variabele uitkering en het vergelijken van de informatie tussen verschillende uitvoerders een belangrijk doel is van het standaardmodel, is er slechts beperkte tekstuele vrijheid. Er kan enkel van de teksten worden afgeweken om de inhoud van het standaardmodel goed te laten aansluiten op productkenmerken of de uitvoering ervan. Omwille van de uniformiteit wordt uitvoerders gevraagd om in dat geval zo dicht mogelijk bij de diverse voorbeeldteksten te blijven. De letterlijke koppen en de teksten (zie hoofdstuk 5 van deze handleiding) moeten uitvoerders in de benoemde volgorde overnemen. Deze volgorde vergroot de vergelijkbaarheid.

Teksten en volgorde elektronische verstrekking

Pensioenuitvoerders kunnen het standaardmodel elektronisch tonen:

1. met een pdf-bestand dat via e-mail, mijnomgeving of berichtenbox (beide inclusief notificatie) of via een andere duurzame informatiedrager wordt verstrekt;
2. via een (interactief) digitaal platform.

In het eerste geval volstaat de weergave via de duurzame drager ook als verstrekking van het standaardmodel. Hierbij kan niet worden afgeweken van de volgorde die het standaardmodel kent. In het tweede geval zijn er veel verschillende mogelijkheden voor het weergeven van de informatie. In dat geval kan de uitvoerder afwijken van de voorgeschreven volgorde, mits geborgd is dat alle (relevante) onderwerpen voldoende attenderingswaarde hebben en alle (relevante) onderwerpen aan bod komen. De verplichte teksten, de iconen en de tien koppen moeten wel terugkomen in het digitale platform. Tevens moet er in de digitale omgeving een downloadbaar bestand zijn dat is opgebouwd volgens de voorgeschreven volgorde (zie schriftelijke verstrekking).

Eigen huisstijl

Het lettertype van de teksten en in de koppen kan een pensioenuitvoerder aanpassen aan de eigen huisstijl. Het is ook toegestaan om aan te sluiten op de eigen huisstijl door in het standaardmodel zaken als 'u(w)' te vervangen door 'je / jij / jou(w)' of 'heeft' door 'hebt'. Ook kan een pensioenuitvoerder de eigen productnamen invoegen zoals die in het pensioenreglement of andere eigen communicatie worden gehanteerd.

Pensioenfondsen kunnen eigen kleuren en huisstijl gebruiken binnen de gegeven kaders en specificaties.

Laag 2 van het model

Laag 1 van het model bevat beknopte (kern)informatie. In laag 2 kunnen fondsen onderdelen uitgebreider toelichten. Voor laag 2 zijn enkele teksten opgenomen die fondsen moeten gebruiken bij het opstellen van Laag2. Zijn teksten niet van toepassing, dan dient een fonds ze aan te passen. De koppen zijn niet aan te passen: in laag 2 moeten ook de kopjes en iconen van laag 1 terugkomen. Laag 2 moet op dezelfde wijze als laag 1 worden verstrekt. Daarnaast mag een pensioenuitvoerder op zijn site ook doorverwijsmogelijkheden inbouwen naar andere informatie die hij relevant vindt. Te denken valt aan een doorklikmogelijkheid voor beleggingsinformatie (fondsen, prospectus etc).

Deze handleiding bevat in hoofdstuk 6 voorbeeldteksten voor laag 2. Ook laag 2 moet downloadbaar zijn, indien er gebruik wordt gemaakt van een (interactief) digitaal platform.

Bruto / netto bedragen

Omwille van de vergelijkbaarheid adviseert de Pensioenfedertie om in het model bruto bedragen op te nemen. Ook in het Pensioenregister worden de individuele pensioenaanspraken bruto getoond. Een goede inschatting van de netto bedragen is alleen mogelijk indien alle inkomenscomponenten van de deelnemer bekend zijn. Het Pensioenregister toont desgevraagd netto bedragen.

Afwijkend gebruik van begrippen: 'stabiel' en 'variabel' voor pensioenfondsen

Waar de wet spreekt over een keuze tussen vast en variabel, is na onderzoek onder deelnemers besloten in de modellen van de pensioenfondsen te spreken over een keuze tussen stabiel en variabel. De term 'stabiel' vervangt daarmee de term 'vast' of 'vastgestelde'. Deze laatstgenoemde term bleek voor deelnemers tot veel verwarring en onduidelijkheid te leiden. In hun beleving bieden pensioenfondsen geen werkelijk 'vast' (is: gegarandeerd) pensioen: indexatie is afhankelijk van de resultaten en ook korten behoort tot de mogelijkheden. De deelnemer ziet 'vast' als 'nooit meer veranderbaar'. In vervolgonderzoek bij de totstandkoming van het standaardmodel bleek 'stabiel' een beter begrip.

In deze handleiding worden de begrippen 'vast/vastgesteld' uit de wet gehanteerd, maar wordt ook de term 'stabiel' gehanteerd, zeker waar wordt verwezen naar tekst in het model (met name hierna in hoofdstuk 5). Belangrijk is dat de deelnemer enkel de term 'stabiel' leest, of de term 'vast' als naar het verzekeraarsmodel wordt verwezen (waarover later meer).

5. Het gebruik van de informatieblokken van het standaardmodel

Het standaardmodel bestaat uit 10 blokken:

1. Uw persoonlijke gegevens
2. Uw keuze geldt voor uw pensioen bij ons
3. Waar kunt u uit kiezen?
4. Hoeveel pensioen krijgt u?
5. Wat is de koopkracht van uw pensioen?
6. De hoogte van uw pensioen kan elk jaar veranderen
7. Wat krijgt uw partner als u overlijdt?
8. Wat zijn de kosten?
9. Kunt u pensioen bij een andere uitvoerder aankopen?
10. Wat moet u nu doen?

Staan teksten tussen scherpe haken (< >) en zijn ze **geel** gearceerd, dan zijn fondsen verplicht deze tekst te gebruiken mits dat voor de situatie relevant is. Of en wanneer dat het geval is, is steeds in deze handleiding aangegeven. Het is in de meeste gevallen afhankelijk van de pensioenregeling of optionele onderwerpen en teksten van toepassing zijn en vermeld moeten worden.

In een aantal gevallen zijn de teksten tussen vierkante haken ([]) geplaatst en **rood** gearceerd. Dit betreft keuzemogelijkheden of invulmogelijkheden. U moet op die plekken een keuze maken uit de gegeven mogelijkheden of de juiste, relevante tekst invullen.

Als u (optioneel) eigen tekst kunt toevoegen, wordt dit aangegeven met accolades ({..}) en de mogelijkheden zijn **groen** gearceerd.

Standaardteksten voor veelvoorkomende scenario's

Geprobeerd is waar mogelijk met standaardteksten te werken. De standaardtekst van het model zoals die is opgenomen in deze handleiding, is gebaseerd op de situatie dat een pensioenfonds zowel een stabiele als een variabele pensioenuitkering aanbiedt, zonder shoprecht.

In de praktijk zijn echter verschillende uitvoeringsscenario's mogelijk en kunnen regelingen nogal verschillen. De handleiding geeft een handreiking voor de teksten die aansluiten bij de meest voorkomende scenario's, op basis van de uitgangspunten:

1. Een pensioenfonds dat **alleen een stabiele uitkering** aanbiedt, is **verplicht** om met het **model** te werken, en moet in het model een verwijzing opnemen naar een shoprecht voor een variabele uitkering (en eventueel voor een vaste uitkering als het fonds daaraan meewerkt).
2. Een pensioenfonds dat **zelf zowel een stabiele als een variabele uitkering aanbiedt**, is **verplicht** om met het **model** te werken, maar **niet verplicht** mee te werken aan **shoppen**. Het fonds blijft wel bevoegd aan shoppen mee te werken zodat de deelnemer elders een vaste, dan wel een variabele uitkering kan aankopen.
3. Een pensioenfonds dat **alleen een variabele uitkering** aanbiedt, is **verplicht** om met het **model** te werken, en moet in het model een verwijzing opnemen naar een shoprecht voor een vaste uitkering (en eventueel voor een variabele uitkering als het fonds daaraan meewerkt).
4. Een pensioenfonds dat zelf **geen stabiele en geen variabele uitkering** aanbiedt, is **niet verplicht** om met het **model** te werken. Het fonds kan de informatie over shoprecht dus via eigen communicatiemiddelen verstrekken.

De veelheid aan uitvoeringsscenario's en verschillen in regelingen hebben ertoe geleid dat de standaardteksten zo kort mogelijk zijn gehouden. Dat voorkomt verwarring bij deelnemers en geeft fondsen de mogelijkheid in hun eigen communicatiemix hun eigen specifieke regeling nader toe te

lichten. De teksten in deze handleiding zijn niet uitputtend. De Pensioenfederatie adviseert om bij gebruik van het model zo dicht mogelijk bij deze teksten te blijven en in de eigen communicatiemix aandacht te besteden aan specifieke kenmerken van de eigen pensioenregeling of uitvoering ervan. Daarbij beveelt de Pensioenfederatie aan de eigen communicatiemiddelen goed te laten aansluiten op de teksten van het standaardmodel. Waar de teksten niet aansluiten bij de (product)situatie van de uitvoerder, kan de uitvoerder een eigen tekst opnemen.

In het algemeen geldt: getracht is de standaardteksten zodanig te formuleren dat zij aansluiten bij de wettelijke (informatie)verplichtingen en toepasbaar zijn in de praktijk. Waar dit laatste leidt tot evidente onjuistheden, dienen fondsen de tekst uiteraard aan de eigen pensioenregeling aan te passen.

Om te voorzien in een standaardmodel voor de meest voorkomende scenario's (zoals opgesomd op de vorige pagina) zijn in hoofdstuk 8 van deze handleiding teksten opgenomen die fondsen in die scenario's dienen op te nemen. Steeds is daarbij toegelicht hoe die teksten zijn te gebruiken. Dit zorgt ook voor goede aansluiting van het standaardmodel voor pensioenfondsen op het standaardmodel voor verzekeraars.

Steeds is als uitgangspunt genomen dat een pensioenfonds alleen informatie geeft over de variant(en) die het zelf aanbiedt. De informatie over pensioen bij een andere aanbieder, moet komen van de betreffende aanbieder waar de deelnemer een offerte aanvraagt om op basis daarvan te beslissen of hij van zijn shoptrecht gebruikmaakt.

Hierna volgt per informatieblok een toelichting op het gebruik ervan.

Titel van het model

De titel van het model geeft kort en krachtig weer wat er van de deelnemer wordt verwacht. Er is besloten om in de communicatie van de pensioenfondsen te spreken over een stabiel pensioen in plaats van een vast pensioen, omdat dit beter aansluit bij de beleving van deelnemers.

Kiest u een stabiel of een variabel pensioen?

Kiest u een **<stabiel> 01** of een variabel pensioen?

01 Invullen wat van toepassing is

De titel van het model kent een standaard opzet. Pensioenfondsen die enkel de variabele variant aanbieden en waarvoor de deelnemer voor de stabiele uitkering elders (meestal een verzekeraar) een offerte kan opvragen, gebruiken het begrip 'vast' in plaats van 'stabiel'. Dit is nodig voor een goede aansluiting op het standaardmodel van verzekeraars waar over 'vast' wordt gesproken. Zie in dit geval ook hoofdstuk 8 voor deze situatie opgestelde teksten.

Inleiding

De inleiding is bewust beperkt gehouden. Meer informatie, bijvoorbeeld over de achterliggende redenen om een keuze te maken, roept bij deelnemer meer vragen op dan het beantwoordt, zo bleek uit onderzoek.

De inleiding kan worden aangepast om aan te sluiten op de geldende situatie:

- door het aantal maanden voor verwachte pensioeningang (tussen 12 en 6 maanden) in te vullen waarbinnen de definitieve keuze moet worden gemaakt;
- door het aantal jaren tot de pensioenrichtleeftijd in te vullen als het pensioenfonds voor pensioenrichtleeftijd de keuze biedt om toe te treden tot een collectieve toedelingskring, dan wel de (voorlopige) keuze biedt die bepalend is voor het beleggingsbeleid (i.v.m. het niet of minder afbouwen van het beleggingsrisico in de lifecycle naar aanloop van de keuze bij pensionering).

U gaat op 12 december 2018 met pensioen. U gaat nu een definitieve keuze maken tussen een stabiel en een variabel pensioen. Deze informatie helpt u bij het maken van uw keuze.

U <kunt/gaat> 001 [op <pensioendatum>/over <aantal> jaar] 002 met pensioen <gaan> 001. U gaat nu een [voorlopige/definitieve] 003 keuze maken tussen een <stabiel> 004 en een variabel pensioen. Deze informatie helpt u bij het maken van uw keuze. [facultatieve tekst bij shoprecht] 005

- 0.01 fondsen kunnen een keuze maken, om beter aan te sluiten op het moment van verstrekken: als de keuze een aantal jaren voor de pensioendatum wordt geboden kan het vanuit het perspectief van de deelnemer te 'definitief' klinken als een voorspelling van de datum wordt gegeven (of voorbij gaan aan andere voor hem relevante keuzes zoals het moment van pensionering). Daarom kan een fonds bijvoorbeeld het aantal jaar tot aan pensioendatum of pensioenrichtleeftijd opnemen (en dat daarbij eventueel specifiek benoemen in de tekst).
- 0.02 invullen met gegevens van de deelnemer.
- 0.03 keuze maken afhankelijk van de situatie.
Om de informatie in dit model eenvoudig en eenduidig te houden, kunnen fondsen die al tijdens de opbouw rekening kunnen houden met een variabele uitkering in hun eigen communicatiemiddelen dit nader toelichten. Het model is niet geschikt voor deze toelichting.
- 0.04 Aanbieders die enkel de variabele variant aanbieden en waarbij de deelnemer dus een offerte bij een andere aanbieder (meestal een verzekeraar) kan opvragen, gebruiken het begrip 'vast' in plaats van 'stabiel' om aan te sluiten bij het standaardmodel van de verzekeraars. Zie ook hoofdstuk 8.
- 0.05 Hebben deelnemers shoprecht dan kunnen aanbieders hier aangeven dat de deelnemer ook informatie krijgt over zijn shoprecht (en elders een offerte kan opvragen). Zie ook hoofdstuk 8.

Blok 1: Uw persoonlijke gegevens

In blok 1 staan de persoonlijke gegevens van de deelnemer en het verwacht pensioenkapitaal.

1. Uw persoonlijke gegevens

Naam heer J. Voorbeeld **Geboortedatum** 24 november 1951

Verwacht pensioenkapitaal op uw pensioendatum: € 50.600

Naam: [de heer/mevrouw] {voornaam/initialen} [achternaam] 1.01

Geboortedatum: [dag, maand, jaar van geboortedatum] 1.02

Verwacht pensioenkapitaal op uw pensioendatum: [pensioenkapitaal] 1.03

1.01 invullen met gegevens van de deelnemer

1.02 invullen met gegevens van de deelnemer

1.03 invullen met gegevens van de deelnemer

Blok 2: Uw keuze gaat over een deel van uw totale pensioeninkomen

Blok 2 maakt duidelijk dat de keuze slechts een deel van het totale pensioeninkomen betreft, namelijk het deel van het pensioen dat bij het fonds (dat de informatie verstuurt) is opgebouwd. Fondsen kunnen indien nodig in hun eigen communicatiemiddelen verder toelichten om welk deel van het pensioen het gaat (bijvoorbeeld enkel het DC-pensioen, als een deelnemer zowel een DC- als een DB-regeling heeft). Het standaardmodel is niet geschikt voor deze specifieke toelichting.

De opsomming van de drie onderdelen is verplicht.

2. Uw keuze gaat over een deel van uw totale pensioeninkomen

Na uw pensionering bestaat uw inkomen uit drie onderdelen:

- 1 **U krijgt AOW van de overheid;**
- 2 **U krijgt pensioen dat u via uw werkgever(s) heeft opgebouwd, zoals uw pensioen bij ons;**
- 3 **U heeft misschien zelf extra inkomen voor later geregeld. Bijvoorbeeld met een lijfrente of spaargeld.**

U maakt nu een keuze voor uw pensioen bij ons
De keuze tussen een stabiel en een variabel pensioen die u nu gaat maken, geldt alleen voor uw pensioen bij ons.

TIP

Bekijk bij het maken van uw keuze hoe uw totale inkomen eruit ziet als u met pensioen gaat. U ziet op www.mijnpensioenoverzicht.nl uw pensioen bij ons. U ziet ook uw pensioen uit eventuele andere of eerdere dienstverbanden. En u ziet hoeveel AOW u kunt krijgen. Dit kan u helpen bij het maken van een keuze.

Na uw pensionering bestaat uw inkomen uit drie onderdelen:

1. U krijgt AOW van de overheid;
2. U krijgt pensioen dat u via uw werkgever(s) heeft opgebouwd, zoals uw pensioen bij ons;
3. U heeft misschien zelf extra inkomen voor later geregeld. Bijvoorbeeld met een lijfrente of spaargeld.

U maakt nu een keuze voor uw pensioen bij ons

De keuze tussen een <stabiel> 2.01 en een variabel pensioen die u nu gaat maken, geldt alleen voor uw <een specifiek deel van het> 2.02 pensioen bij ons.

Tip!

Bekijk bij het maken van uw keuze hoe uw totale inkomen eruit ziet als u met pensioen gaat. U ziet op www.mijnpensioenoverzicht.nl uw pensioen bij ons. U ziet ook uw pensioen uit eventuele andere of eerdere dienstverbanden. En u ziet hoeveel AOW u kunt krijgen. Dit kan u helpen bij het maken van een keuze.

{U kunt uw <pensioen bij ons/AOW/totale pensioen> <ook> <hier /op eigen website/ mijnomgeving fonds zien.} 2.03

2.01 Aanbieders die enkel de variabele variant aanbieden en waarbij de deelnemer dus een offerte bij een verzekeraar kan opvragen, gebruiken het begrip 'vast' in plaats van 'stabiel' om aan te sluiten bij het standaardmodel van de verzekeraars.

2.02 Enkel opnemen indien relevant: als de regeling alleen geldt voor een deel van het opgebouwde pensioen (bijvoorbeeld omdat er zowel een DC- als een DB-regeling van toepassing is). De uitvoerder dient hier dan zelf de omschrijving van het relevante deel op te nemen. Dat kan eventueel de naam van een product zijn (zoals 'basispensioen').

2.03 Opnemen en selecteren indien gewenst en van toepassing en uiteraard alleen als het in het voordeel van de deelnemer is. Geeft mijnpensioenoverzicht.nl meer (passende) informatie, dan alleen daarnaar verwijzen.

Blok 3: Waar kunt u uit kiezen?

Blok 3 geeft een korte uitleg over een stabiel pensioen en een variabel pensioen. De teksten zoals die hieronder staan afgebeeld, zijn bedoeld voor fondsen die beide mogelijkheden aanbieden. Fondsen die een van beide varianten aanbieden, gebruiken de tekstvarianten waarnaar wordt verwezen.

Bij de totstandkoming van het standaardmodel is in dit blok getest met varianten die de voor- en nadelen van beide pensioentypen tegen elkaar afzetten, of die meer uitleg gaven over (de werking of de reden van) de verschillen tussen de pensioentypen. Die teksten bleken tot onduidelijkheid te leiden. Meer uitleg over dit voor deelnemers lastige onderwerp kan leiden tot meer misinterpretatie, ook potentieel onder meer financieel-economisch onderlegde deelnemers, en tot negatieve sentimenten. Daarnaast zijn voor- en nadelen subjectief (een nadeel voor de een kan een ander als voordeel interpreteren). Daarom is voor de huidige tekstblokken gekozen.

3. Waar kunt u uit kiezen?

Stabiel pensioen

Bij een stabiel pensioen weet u ongeveer welk bedrag u de rest van uw leven elke maand ontvangt. Het bedrag kan alleen hoger worden, als we uw pensioen kunnen laten meestijgen met de prijzen. Of dat lukt, hangt af van onze financiële positie. Het bedrag kan alleen lager worden wanneer wij uw pensioen moeten verlagen als onze financiële positie slecht is.

Een stabiel pensioen levert naar verwachting een lager pensioen op dan een variabel pensioen. U loopt minder (beleggings)risico dan bij een variabel pensioen. Maar u loopt meer risico om koopkracht te verliezen.

Variabel pensioen

Bij een variabel pensioen bepalen wij ieder jaar opnieuw de hoogte van uw pensioen. Uw pensioen is dan afhankelijk van de beleggingsresultaten die wij behalen. U weet dus niet van tevoren hoeveel pensioen u de rest van uw leven krijgt. Zijn de resultaten goed, dan kunnen wij uw pensioen verhogen. Afhankelijk van de prijsstijging kan het dan (deels) meestijgen met de prijzen, of zelfs meer. Wij kunnen uw pensioen verlagen als de resultaten tegenvallen.

Een variabel pensioen levert naar verwachting een hoger pensioen op dan een stabiel pensioen. U neemt meer risico dan bij een stabiel pensioen. Maar u profiteert er daardoor meer van als de resultaten goed zijn.

Waar kunt u uit kiezen?

<Stabiel> 3.01 pensioen

3.02<Bij een stabiel pensioen weet u ongeveer welk bedrag u de rest van uw leven elke maand ontvangt. <Het bedrag kan alleen hoger worden, als we uw pensioen kunnen laten meestijgen met de prijzen. Of dat lukt, hangt af van onze financiële positie.> 3.03 Het bedrag kan alleen lager worden wanneer wij uw pensioen moeten verlagen als onze financiële positie slecht is.

Een stabiel pensioen levert naar verwachting een lager pensioen op dan een variabel pensioen. U loopt minder (beleggings)risico dan bij een variabel pensioen. Maar u loopt meer risico om koopkracht te verliezen.> 3.04

Variabel pensioen

3.05<Bij een variabel pensioen bepalen wij ieder jaar opnieuw de hoogte van uw pensioen. Uw pensioen is dan afhankelijk van de beleggingsresultaten die wij behalen. U weet dus niet van tevoren hoeveel pensioen u de rest van uw leven krijgt.

Zijn de resultaten goed, dan kunnen wij uw pensioen verhogen. Afhankelijk van de prijsstijging kan het dan (deels) meestijgen met de prijzen, of zelfs meer. Wij kunnen uw pensioen verlagen als de resultaten tegenvallen.>

<Een variabel pensioen levert naar verwachting een hoger pensioen op dan een <stabiel>3.06 pensioen. U neemt meer risico dan bij een <stabiel>3.06 pensioen. Maar u profiteert er daardoor meer van als de resultaten goed zijn.>3.07

- 3.01 Aanbieders die enkel variabel pensioen aanbieden en waarbij de deelnemer dus een offerte bij een verzekeraar kan opvragen, gebruiken het begrip 'vast' in plaats van 'stabiel' om aan te sluiten bij het standaardmodel van de verzekeraars. Zie ook hoofdstuk 8.
- 3.02 Voor aanbieders voor wie geldt dat de deelnemer voor een vaste uitkering naar een andere aanbieder moet, is deze tekst niet relevant. Zie hoofdstuk 8, voor de op te nemen tekst.
- 3.03 Aanbieders die niet indexeren, laten deze tekst weg (of passen hem aan conform de eigen regeling).
- 3.04 Aanbieders bij wie de regeling / situatie afwijkt van hetgeen in de standaardtekst is opgenomen, passen de tekst aan voor een correcte weergave van wat is opgenomen in de eigen pensioenregeling. Aanbeveling is om zo weinig mogelijk af te wijken van de opgenomen teksten, enkel waar dat noodzakelijk is.
- 3.05 Voor aanbieders voor wie geldt dat de deelnemer voor een variabele uitkering naar een andere aanbieder moet, is deze tekst niet relevant. Zie hoofdstuk 8, voor de op te nemen tekst.
- 3.06 Aanbieders die geen stabiele uitkering aanbieden en waar geldt dat de deelnemer voor een vaste uitkering naar een andere aanbieder moet, gebruiken het begrip 'vast' in plaats van van 'stabiel' om aan te sluiten bij het standaardmodel van de verzekeraars. Zie ook hoofdstuk 8.
- 3.07 Aanbieders bij wie de regeling / situatie afwijkt van hetgeen in de standaardtekst is opgenomen, passen de tekst aan voor een correcte weergave van wat is opgenomen in de eigen pensioenregeling. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn bij vast dalende uitkeringen. Aanbeveling is om zo weinig mogelijk af te wijken van de opgenomen teksten, enkel waar dat noodzakelijk is.

Blok 4: Hoeveel pensioen krijgt u?

Dit blok geeft een indicatie van de hoogte van het stabiele en het variabele pensioen. Voor veel deelnemers is dit het meest belangrijke blok, zo bleek ook uit onderzoek. Immers; het bevat informatie over de hoogte van hun verwachte pensioen. De informatie is echter niet opgenomen als eerste blok in het standaardmodel maar in dit vierde blok om eerst de voor de deelnemer noodzakelijke context te schetsen, voordat hij de hoogte van het pensioen ziet.

Dit blok gaat uit van brutobedragen omdat de pensioenuitvoerder geen rekening kan houden met de verschillen per deelnemer qua belastingtarief.

Pensioenuitvoerders die verschillende varianten van variabele uitkeringen voeren (bijvoorbeeld zowel een dalende als een gelijkblijvende uitkering), tonen de meest voorkomende variant in het model, tenzij de deelnemer expliciet een bepaalde voorkeur heeft aangegeven.

Pensioenfondsen hebben de informatieverplichting om op het keuzeformulier zowel voor de vastgestelde als de variabele uitkering drie scenario's tonen (voor zover de pensioenuitvoerder deze beide varianten uitvoert; een pensioenuitvoerder toont alleen drie scenario's voor de variant(en) die het zelf aanbiedt).

Op het standaardmodel toont een pensioenfonds op het moment (12-6 maanden) voor pensioendatum de startuitkering met daaronder een tabel met de verwachte ontwikkeling in 5, 10, 15 en 20 jaar in 3 nominale scenario's. In laag 2 staat een tabel met deze 3 nominale scenario's met een ontwikkeling in 1, 2, 3, 4, 5, 10, 15 en 20 jaar. Een pensioenfonds kan ervoor kiezen om in laag 2 bij de tabel ook een grafiek te tonen. In laag 2 kan een fonds informatie geven over de begrippen goed weer, verwacht weer en slecht weer (die invulling geven aan de termen optimistisch, verwacht en pessimistisch). Zie voor laag 2 hoofdstuk 6 van deze handleiding.

Op dit moment is er geen tijdelijke regeling van DNB voor de uniforme berekening van de 3 scenario's van een vastgestelde pensioenuitkering bij een pensioenfonds (stabiel pensioen). Daarom zit in deze handleiding een guidance voor het opnemen van 3 scenario's bij een stabiel pensioen; zie hoofdstuk 7.

Voor variabel pensioen dient een fonds gebruik te maken van de tijdelijke regeling die DNB beschikbaar heeft gesteld (totdat er een uniforme rekenmethodiek is). Aan de hand van deze tijdelijke regeling (rekenmethodiek) is een verwachting te geven van de ontwikkeling van de nominale uitkering. Zie voor de tijdelijke regeling voor variabel pensioen:

<http://www.toezicht.dnb.nl/2/50-235752.jsp>

4. Hoeveel pensioen krijgt u?

Stabiel pensioen

Kiest u voor een stabiel pensioen, dan ontvangt u vanaf uw pensioendatum **totdat u overlijdt** naar verwachting **€ 190,-** bruto per maand.

Variabel pensioen

Kiest u voor een variabel pensioen, dan ontvangt u vanaf uw pensioendatum **in het eerste kalenderjaar** naar verwachting **€ 210,-** bruto per maand. Aan het einde van elk kalenderjaar hoort u steeds hoeveel pensioen u het volgende kalenderjaar krijgt.

Hoe zeker is uw pensioen?

De hoogte van een stabiel en een variabel pensioen is nooit zeker. U ziet hieronder hoe uw pensioen zich kan ontwikkelen, in drie verschillende situaties.

Stabiel pensioen

De mogelijke ontwikkeling van uw pensioen van **€ 190,-** bruto per maand in 20 jaar:

	12-12-2018 (bruto per maan)	2023 (bruto per maand)	2028 (bruto per maand)	2033 (bruto per maand)	2038 (bruto per maand)
Bij een goed weer scenario	€ 190,-	€ 215,-	€ 243,-	€ 274,-	€ 305,-
Bij een verwacht weer scenario	€ 190,-	€ 207,-	€ 225,-	€ 242,-	€ 260,-
Bij een slecht weer scenario	€ 190,-	€ 190,-	€ 182,-	€ 174,-	€ 172,-

Variabel pensioen

De mogelijke ontwikkeling van uw pensioen van **€ 210,-** bruto per maand in 20 jaar:

	12-12-2018 (bruto per maan)	2023 (bruto per maand)	2028 (bruto per maand)	2033 (bruto per maand)	2038 (bruto per maand)
Bij een goed weer scenario	€ 210,-	€ 258,-	€ 318,-	€ 381,-	€ 447,-
Bij een verwacht weer scenario	€ 210,-	€ 220,-	€ 233,-	€ 250,-	€ 273,-
Bij een slecht weer scenario	€ 210,-	€ 191,-	€ 167,-	€ 143,-	€ 120,-

[U kunt hierover meer lezen in laag 2](#)

<Stabiel> 4.01 pensioen

<Kiest u voor een stabiel pensioen, dan ontvangt u vanaf uw pensioendatum **totdat u overlijdt** naar verwachting **[€ 190,-]** 4.02 bruto per maand.> 4.03

Variabel pensioen

<Kiest u voor een variabel pensioen, dan ontvangt u vanaf uw pensioendatum <in het eerste kalenderjaar/tot <datum>> 4.04 naar verwachting **[€ 210,-]** 4.02 bruto per maand.

<Aan het einde van elk kalenderjaar hoort u steeds hoeveel pensioen u het volgende kalenderjaar krijgt./ U hoort steeds per <datum> hoeveel pensioen u in de daarop volgende 12 maanden krijgt.> 4.05

<Hoe zeker is uw pensioen?

De hoogte van een stabiel en een variabel pensioen is nooit zeker. U ziet hieronder hoe uw pensioen zich kan ontwikkelen, in drie verschillende situaties.> 4.06 + 4.07

<Stabiel> 4.08 pensioen

Variabel pensioen

<De mogelijke ontwikkeling van uw pensioen van
[€ 190,-] 4.02 bruto per maand in 20 jaar:

<De mogelijke ontwikkeling van uw pensioen van
[€ 210,-] 4.02 bruto per maand in 20 jaar:

<tabel 3 scenario's> 4.02

<tabel 3 scenario's> 4.02

	Op <pensioe ndatum> (bruto per maand)	<jaartal na 5 jaar> (bruto per maand)	<jaartal na 10 jaar> (bruto per maand)	<jaartal na 15 jaar> (bruto per maand)	<jaartal na 20 jaar> (bruto per maand)
Bij een goed weer scenario	[€ xxx,-] 4.02	[€ xxx,-] 4.02	[€ xxx,-] 4.02	[€ xxx,-] 4.02	[€ xxx,-] 4.02
Bij een verwacht weer scenario	[€ xxx,-] 4.02	[€ xxx,-] 4.02	[€ xxx,-] 4.02	[€ xxx,-] 4.02	[€ xxx,-] 4.02
Bij een slecht weer scenario	[€ xxx,-] 4.02	[€ xxx,-] 4.02	[€ xxx,-] 4.02	[€ xxx,-] 4.02	[€ xxx,-] 4.02

- 4.01 Pensioenfondsen die enkel de variabele uitkering variant aanbieden en waarvoor de deelnemer voor de stabiele optie naar een verzekeraar moeten, gebruiken het begrip 'vast' in plaats van 'stabiel'. Zie hoofdstuk 8, voor de op te nemen tekst.
- 4.02 Neem bij stabiel en variabel pensioen een tabel op met de bedragen voor de 3 scenario's, tenzij uw fonds de variant niet aanbiedt. Per tabel staan de bedragen op pensioendatum en na 5, 10, 15 en 20 jaar (jaartallen noemen). De bedrag(en) aanpassen aan de deelnemer.
- 4.03 Voor pensioenfondsen waar de deelnemer voor een vaste uitkering naar een andere aanbieder moet, is deze tekst niet relevant. Zie hoofdstuk 8, voor de op te nemen tekst.
- 4.04 Een fonds geeft hier aan voor welke periode het genoemde bedrag geldt. Gelden andere momenten waarop de variabele uitkering jaarlijks wordt vastgesteld, dan dienen de teksten passend te worden gemaakt. Belangrijk is daarbij om zo concreet mogelijk te zijn, dus geen misverstanden te laten bestaan over de periode waarvoor het bedrag geldt en het (jaarlijkse) moment (bij voorkeur een datum) waarop de variabele uitkering wordt vastgesteld.
- 4.05 Voor pensioenfondsen waar geldt dat de deelnemer voor een variabele uitkering naar een andere aanbieder moet, is deze tekst niet relevant. Zie hoofdstuk 8, voor de op te nemen tekst.

- 4.06 Pensioenfondsen die een pensioen met andere kenmerken aanbieden (denk aan vast dalende of stijgende variabele uitkeringen), stemmen de tekst af op de voor hen geldende situatie.
- 4.07 Voor pensioenfondsen bij wie shoprecht geldt voor een vast of een variabel pensioen, zie de tekst in bijlage 2 en 3 hoofdstuk 8.
- 4.08 Zie 4.01.
- 4.09 Voor pensioenfondsen voor wie geldt dat de deelnemer voor een vaste uitkering naar een andere aanbieder moet, is deze tekst niet relevant. Zie hoofdstuk 8, voor de op te nemen tekst.
- 4.10 Voor pensioenfondsen voor wie geldt dat de deelnemer voor een variabele uitkering naar een andere aanbieder moet, is deze tekst niet relevant. Zie hoofdstuk 8, voor de op te nemen tekst.

Blok 5. Wat is de koopkracht van uw pensioen?

Dit informatieblok is belangrijk om deelnemers erop te wijzen dat de in deze informatie getoonde bedragen niet automatisch meegroeien met de stijging van de prijzen: het inflatierisico. Dat een euro over x jaar minder waard is, is iets waarmee de deelnemer vaak geen rekening houdt, of waarvan hij het effect onderschat. Belangrijk dus om onder de aandacht van de deelnemer te brengen, zeker omdat de keuze tussen stabiel en variabel voor de gehele uitkeringsperiode geldt.

5. Wat is de koopkracht van uw pensioen?

Als de prijzen stijgen (inflatie), kunt u minder kopen met uw pensioen. Behalve als uw pensioen meestijgt met de prijzen.

Over een langere periode, bijvoorbeeld 20 jaar, kunt u de prijsstijging goed voelen in uw portemonnee. De prijzen van uw boodschappen, uitgaven voor een dagje weg, de huur van uw woning en de premie van uw ziektekostenverzekering kunnen flink stijgen.

Dit kan een rol spelen bij uw keuze voor een stabiel of een variabel pensioen.

Stabiel pensioen

Uw pensioen stijgt alleen (deels) mee met de prijzen als wij uw pensioen kunnen verhogen. Dat hangt af van onze financiële positie.

Variabel pensioen

Uw pensioen wijzigt elk jaar. Het stijgt of daalt namelijk mee met de beleggingsresultaten. Zijn de beleggingsresultaten goed, dan kan uw pensioen omhoog gaan. Hoeveel het dan omhoog gaat en of het (geheel) meestijgt met de prijzen, hangt af van de resultaten en de prijsstijging.

[U kunt hierover meer lezen in laag 2](#)

Als de prijzen stijgen (inflatie), kunt u minder kopen met uw pensioen. Behalve als uw pensioen meestijgt met de prijzen.

Over een langere periode, bijvoorbeeld 20 jaar, kunt u de prijsstijging goed voelen in uw portemonnee. De prijzen van uw boodschappen, uitgaven voor een dagje weg, de huur van uw woning en de premie van uw ziektekostenverzekering kunnen flink stijgen.

Dit kan een rol spelen bij uw keuze voor een stabiel of een variabel pensioen.

Stabiel 5.01 pensioen

Uw pensioen stijgt alleen (deels) mee met de prijzen als wij uw pensioen kunnen verhogen. Dat hangt af van onze financiële positie. 5.02

Variabel pensioen

Uw pensioen wijzigt elk jaar. Het stijgt of daalt namelijk mee met de beleggingsresultaten. Zijn de beleggingsresultaten goed, dan kan uw pensioen omhoog gaan. Hoeveel het dan omhoog gaat en of het (geheel) meestijgt met de prijzen, hangt af van de resultaten en de prijsstijging. 5.03

- 5.01 Fondsen die enkel de variabele variant aanbieden en waar de deelnemer voor de stabiele optie naar een verzekeraar moet, gebruiken het begrip 'vast' in plaats van 'stabiel'.
- 5.02 Voor fondsen waar geldt dat de deelnemer voor een vaste uitkering naar een andere aanbieder moet, is de tekst onder 'Stabiel pensioen' niet relevant. Zie hoofdstuk 8, voor de op te nemen tekst.
- 5.03 Voor fondsen waar geldt dat de deelnemer voor een variabele uitkering naar een andere aanbieder moet, is de tekst onder 'Variabel pensioen' niet relevant. Zie hoofdstuk 8, voor de op te nemen tekst.

Blok 6. De hoogte van uw pensioen kan elk jaar veranderen

In blok 6 is ervoor gekozen om de tekst heel eenvoudig te houden. Het gaat er in dit boek om dat wordt aangegeven dat het pensioen elk jaar kan veranderen. Idealiter laten pensioenfondsen weten hoe groot de kans is dat een uitkering verandert en hoeveel die uitkering dan verandert. In het model voor verzekeraars is er dan ook voor gekozen een tekstblok op te nemen met een duiding van de mate waarin een uitkering kan veranderen. Voor pensioenfondsen bleek een soortgelijke methode die ook de deelnemer inzicht geeft niet te ontwikkelen. De tekst van blok 6 bestaat in zijn geheel uit een standaardtekst die in alle gevallen dient te worden opgenomen.

6. De hoogte van uw pensioen kan elk jaar veranderen

De hoogte van uw pensioen kan elk jaar veranderen. Als uw pensioen verandert, dan is de verandering bij een variabel pensioen groter dan bij een stabiel pensioen. Een variabel pensioen verandert van jaar op jaar.

[U kunt hierover meer lezen in laag 2](#)

De hoogte van uw pensioen kan elk jaar veranderen. Als uw pensioen verandert, dan is de verandering bij een variabel pensioen groter dan bij een stabiel pensioen. Een variabel pensioen verandert van jaar op jaar.

Blok 7: Wat krijgt uw partner als u overlijdt?

Dit blok maakt duidelijk dat de keuze tussen een stabiel en een variabel pensioen ook gevolgen heeft voor het partnerpensioen.

Uit onderzoek onder deelnemers is naar voren gekomen dat het begrip partnerpensioen niet automatisch duidelijk is. Bovendien weet een deelnemer niet altijd welke regeling er voor zijn/haar partner is. De Pensioenfederatie raadt daarom aan in dit blok de meest essentiële informatie te geven over de regeling die geldt voor het partnerpensioen van de deelnemer. Een pensioenfonds neemt in dit blok dus een fondsspecifieke tekst op.

De teksten die hierna zijn opgenomen zijn daarmee geen verplichte teksten, maar voorbeeldteksten die zijn opgesteld om fondsen een handvat te bieden. Het is de aanbeveling om, als dat aansluit op de pensioenregeling van een fonds, zo dicht mogelijk aan te sluiten op de voorbeeldteksten.

Overigens kan een fonds uiteraard naast de essentiële informatie in het standaardmodel aanvullende informatie over het partnerpensioen geven in Laag 2 en fondseigen communicatie.

Het standaardmodel heeft als doel de deelnemers te helpen bij de keuze voor een vastgestelde of een variabele pensioenuitkering. Om de deelnemer niet te overvoeren met informatie, adviseert de Pensioenfederatie om over (eventuele) andere keuzes bij pensionering apart te communiceren. Dat kan informatie zijn over bijvoorbeeld hoog-laag, maar ook informatie over de keuzes met betrekking tot partnerpensioen. Pensioenfondsen kunnen voor die informatie fondsspecifieke middelen gebruiken op het moment dat deze keuzes relevant zijn.

7. Wat krijgt uw partner als u overlijdt?

Uw keuze voor een stabiel of variabel pensioen heeft ook gevolgen voor het pensioen dat uw partner krijgt als u overlijdt.

U heeft volgens onze gegevens een partner*:

Naam mevrouw L. Voorbeeld
Geboortedatum 10 september 1953

Stabiel pensioen

Kiest u voor een stabiel pensioen? Dan is ook het pensioen voor uw partner na uw overlijden stabiel. Als u overlijdt, dan ontvangt uw partner levenslang naar verwachting € 133,- bruto per maand.

Variabel pensioen

Kiest u voor een variabel pensioen? Dan is ook het pensioen voor uw partner na uw overlijden variabel. Als u in het eerste kalenderjaar na uw pensioendatum overlijdt, dan ontvangt uw partner € 147,- bruto per maand. Daarna hoort uw partner steeds aan het eind van elk kalenderjaar hoeveel pensioen zij in de 12 maanden daarop krijgt.

* Klopt dit niet, neemt u dan contact met ons op.

Uw keuze voor een <stabiel> 7.01 of variabel pensioen heeft ook gevolgen voor het pensioen dat uw partner krijgt als u overlijdt.

U heeft volgens onze gegevens [geen/ een] 7.02 partner*.

[Naam:] [de heer/mevrouw] [voornaam/initialen] [achternaam] 7.03

Geboortedatum: [geboortedatum] 7.04

*Klopt dit niet, neemt u dan contact met ons op [via contactgegevens, tel nr en/of e-mail] 7.05.

{Korte uitleg over fondsspecifieke regeling partnerpensioen} 7.06

{Volgens onze gegevens heeft u geen partner. Wij zetten uw partnerpensioen daarom om in een hoger ouderdompensioen. Uw keuze heeft dus alleen gevolgen voor uw eigen pensioen bij ons. Zie hiervoor de informatie onder 'Hoeveel pensioen krijgt u?' In de genoemde bedragen is al rekening gehouden met deze verhoging. }

Stabiel > 7.07 pensioen

{<Kiest u voor een stabiel pensioen? Dan is ook het pensioen voor uw partner na uw overlijden stabiel.

Als u overlijdt, dan ontvangt uw partner levenslang naar verwachting [€ xxx,-] bruto per maand.>}

Variabel pensioen

{<Kiest u voor een variabel pensioen? Dan is ook het pensioen voor uw partner na uw overlijden variabel. Als u in het eerste kalenderjaar na uw pensioendatum overlijdt, dan ontvangt uw partner [€ xxx,-] bruto per maand. Daarna hoort uw partner steeds per <datum> hoeveel pensioen hij of zij in de 12 maanden daarop krijgt.>}

{<Als u kiest voor een variabel pensioen, dan kunt u ook kiezen voor een stabiel pensioen voor uw partner na uw overlijden. Als u overlijdt, dan ontvangt uw partner in dat geval naar verwachting levenslang € <xxx,-> bruto per maand.>}

7.08

- 7.01 Aanbieders die enkel de variabele variant aanbieden en waarvoor de deelnemer voor de stabiele optie naar een verzekeraar moeten, gebruiken het begrip 'vast' in plaats van 'stabiel'.
- 7.02 Gebruiken wat van toepassing is.
- 7.03 Gegevens van de partner van de deelnemer invullen.
- 7.04 Gegevens van de partner van de deelnemer invullen.
- 7.05 Invullen wat van toepassing is.
- 7.06 De regeling voor het partnerpensioen kan per fonds verschillen. Daarom is in deze handleiding geen voorgeschreven tekst opgenomen voor de informatie over het partnerpensioen. Een fonds dient die zelf in te vullen. Wel zijn hierboven enkele blokken met voorbeeldteksten opgenomen waarbij het advies geldt om de voorbeeldteksten waar mogelijk te volgen en fondsspecifiek te maken.
Overigens bleek uit onderzoek bij de totstandkoming van het standaardmodel: op het standaardmodel zelf geldt "less is more". Een fonds kan in fondseigen communicatie uitgebreider informeren over het partnerpensioen en op het standaardmodel enkel aangeven wat voor de keuze van belang is.
- 7.07 Fondsen die enkel de variabele variant aanbieden en waarvoor de deelnemer voor de stabiele optie naar een verzekeraar moet, gebruiken het begrip 'vast' in plaats van 'stabiel'. Zie hoofdstuk 8, voor de op te nemen tekst.
- 7.08 Voor fondsen waar geldt dat de deelnemer voor een vaste en/of een variabele uitkering naar een andere aanbieder moet, staan in hoofdstuk 8 de op te nemen teksten.

Blok 8. Wat zijn de kosten?

Om duidelijkheid te geven over de kosten van pensioen, is dit tekstblok opgenomen. Dat voorkomt dat deelnemers worden geconfronteerd met onverwachte kosten en zorgt ervoor dat zij (wanneer relevant) bij shoppen hun afweging mede kunnen baseren op de kosten die een uitvoerder maakt. De korte, bondige standaardtekst – die in alle gevallen dient te worden opgenomen – is voldoende voor de informatie in laag 1.

8. Wat zijn de kosten?

Wij maken kosten voor een stabiel en een variabel pensioen, namelijk:

- **kosten voor de administratie;**
- **kosten om het vermogen te beheren.**

Wij houden op uw pensioenuitkering géén kosten in.

[U kunt hierover meer lezen in laag 2](#)

Wij maken kosten voor <een stabiel> <en> <een variabel> 8.01 pensioen, namelijk:

- kosten voor de administratie;
- kosten om het vermogen te beheren.

<Wij houden op uw pensioenuitkering géén kosten in.> <Wij houden op uw pensioenuitkering kosten in.>
8.02

8.01 Een fonds dat zowel stabiel als variabel pensioen aanbiedt, vermeldt de gehele tekst. Biedt een fonds enkel de stabiele of variabele variant aan, dan vermeldt het enkel het pensioen dat het aanbiedt.

8.02 Een fonds kiest de zin die van toepassing is. (In laag 2 wordt een specificatie opgenomen van de kosten die worden gemaakt, en die al dan niet op de getoonde pensioenbedragen worden ingehouden.)

Blok 9. Kunt u uw pensioen bij een andere uitvoerder aankopen?

Dit blok is opgenomen om de deelnemer te laten weten of hij wel of geen mogelijkheid heeft voor één of beide uitkeringsvarianten een offerte bij een andere aanbieder aan te vragen (shoprecht).

Voor fondsen die zelf alleen een stabiel of een variabel pensioen aanbieden en waar deelnemers shoprecht hebben voor de andere uitkeringsvariant, staan in hoofdstuk 8 de op te nemen teksten.

Biedt een pensioenfonds zelf een variant aan en heeft de deelnemer ook voor die variant de mogelijkheid om van het shoprecht gebruik te maken? Dan kan het fonds (indien gewenst) in laag 2 per blok aangeven dat er bij een andere aanbieder ook andere uitleg en voorwaarden voor de informatie in laag 1 van dat betreffende blok kunnen gelden.

9. Kunt u uw pensioen bij een andere uitvoerder aankopen?

U kunt bij ons kiezen tussen een stabiel en een variabel pensioen. Dat pensioen ontvangt u levenslang van ons. Omdat u bij ons al kunt kiezen tussen een stabiel of een variabel pensioen, kunt u uw pensioenkapitaal bij ons niet gebruiken om pensioen bij een andere pensioenaanbieder in te kopen. Heeft u ook pensioenkapitaal bij een andere pensioenaanbieder? Vraag dan aan die pensioenaanbieder welke mogelijkheden u met dat pensioenkapitaal heeft.

U kunt bij ons kiezen tussen een stabiel en een variabel pensioen. **{Wij kopen dat pensioen voor u in. Dat doen wij met het pensioenkapitaal dat u bij ons heeft opgebouwd. Dat pensioen ontvangt u levenslang van ons.}** 9.01

<Omdat u bij ons al kunt kiezen tussen een stabiel of een variabel pensioen, kunt u uw pensioenkapitaal bij ons niet gebruiken om pensioen bij een andere pensioenaanbieder in te kopen. Heeft u ook pensioenkapitaal bij een andere pensioenaanbieder? Vraag dan aan die pensioenaanbieder welke mogelijkheden u met dat pensioenkapitaal heeft.>9.02

<U mag ook een **<vast <of> variabel>** 9.03 pensioen inkopen bij een andere pensioenaanbieder. Dat is uw 'shoprecht'. U kunt bij andere pensioenaanbieders een offerte aanvragen. U ziet dan hoeveel pensioen u bij deze aanbieders kunt krijgen en wat de voorwaarden zijn. Kijk goed naar de voorwaarden. Zowel de hoogte van het pensioen als de voorwaarden kunnen namelijk per aanbieder verschillen. Als u uw pensioen meeneemt naar een andere aanbieder, ontvangt u van ons geen pensioen meer.>9.04

Bij de teksten in deze handleiding is ervan uitgegaan dat er (nog) geen pensioenfonds is dat een inkomende waardeoverdracht faciliteert en dat dus geen stabiel pensioen bij een pensioenfonds kan worden ingekocht. Op het moment dat dit wel mogelijk wordt, moet worden gekeken hoe daarmee kan worden omgegaan, zie ook hoofdstuk 8

- 9.01 Een fonds kan ervoor kiezen om toe te lichten hoe het inkopen van pensioen werkt. Het advies is om daarbij aan te sluiten op andere fondseigen communicatiemiddelen. Per fonds kan het verschillen welke termen worden gebruikt.
- 9.02 Een fonds dat beide uitkeringsvarianten aanbiedt zonder shoprecht, neemt deze tekst op. Voor de term 'inkopen' kan een andere term worden gekozen (zoals 'onderbrengen/meenemen') als die beter aansluit op de fondseigen communicatie.
- 9.03 Opnemen wat van toepassing is.
- 9.04 Een fonds dat beide uitkeringsvarianten aanbiedt en shoprecht voor een of beide varianten, neemt dit tekstblok op. Voor de term 'inkopen' kan een andere term worden gekozen (zoals 'onderbrengen/meenemen') als die beter aansluit op de fondseigen communicatie. Biedt een pensioenfonds een stabiel pensioen en shoprecht daarvoor, dan kan het fonds aanvullende informatie opnemen om uit te leggen dat een stabiel pensioen bij een verzekeraar een vast pensioen heet.

Blok 10. Wat moet u nu doen?

Dit blok maakt de deelnemer duidelijk dat hij – na het lezen van de informatie in de eerdere blokken – een keuze moet gaan maken.

Onderdeel van dit blok is een tekst waarmee de deelnemer wordt geattendeerd op de mogelijkheid om een financieel adviseur in te schakelen en het feit dat deze adviseur daarvoor kosten in rekening brengt. Onderaan dit blok staan enkele vragen die de deelnemer helpen bij het maken van zijn keuze, en beogen hem aan het denken te zetten over de voor zijn keuze essentiële overwegingen. Het gaat uiteraard om de overwegingen die relevant zijn, uiteraard dienen deze evenwichtig te worden weergegeven.

Aanbeveling is om deelnemers die een keuze hebben in Laag 2 en/of in eigen (begeleidende) communicatiemiddelen duidelijk te maken wat het gevolg is van het niet maken van de keuze. Onderdeel van die aanvullende informatie is dus uitleg over de default. Ook kan een pensioenfonds daar bijvoorbeeld aangeven binnen welke termijn een deelnemer pensioen moet aankopen, of dat het aanvragen van offertes enige tijd kan kosten.

10. Wat moet u nu doen?

Maak nu uw definitieve keuze voor een stabiel of een variabel pensioen. Geef uw keuze aan ons door met het formulier dat u bij deze informatie krijgt.

Vragen?

Heeft u nog vragen? Neem dan vooral contact met ons op via onderstaande contactgegevens.

Wilt u meer inzicht in welke keuze het beste bij u past? Dan kunt u contact opnemen met een (onafhankelijk) financieel adviseur. Houd er rekening mee dat u bij een financieel adviseur betaalt voor een advies.

TIP

De beste keuze maken voor uw situatie? Kijk op www.mijnpensioenoverzicht.nl hoe hoog uw totale inkomen is als u met pensioen gaat. En stel uzelf bijvoorbeeld de volgende vragen:

- Vind ik het belangrijk om te weten hoeveel pensioen ik de rest van mijn leven per maand krijg?
- Hoe belangrijk is het voor mij dat mijn pensioen meestijgt met de stijgende prijzen?
- Kan ik rondkomen als mijn pensioen niet meestijgt met de stijgende prijzen?
- Kan ik mijn vaste uitgaven betalen als mijn pensioen omlaag gaat door tegenvallende beleggingen?
- Wil ik meer beleggingsrisico lopen in ruil voor een verwacht hoger pensioen?
- Maakt het voor mijn totale inkomsten en uitgaven veel uit als ik meer of minder pensioen krijg van Pensioenfonds Het Goede Voorbeeld?

Maak nu uw <voorlopige/definitieve> 10.1 keuze voor een <stabiel> 10.2 of een variabel pensioen. <Geef uw keuze aan ons door met het formulier dat u bij deze informatie krijgt/via onze website/ anders etc.> 10.3

{Wilt u gebruikmaken van uw shoprecht en bij een andere pensioenaanbieder een offerte aanvragen? Maak dan uw keuze pas als u de offertes heeft ontvangen en goed heeft vergeleken.} 10.4

Tip!

De beste keuze maken voor uw situatie? Kijk op www.mijnpensioenoverzicht.nl/mijnomgeving 10.5 hoe hoog uw totale inkomen is als u met pensioen gaat. En stel uzelf bijvoorbeeld de volgende vragen:

- Vind ik het belangrijk om te weten hoeveel pensioen ik de rest van mijn leven per maand krijg?
- Hoe belangrijk is het voor mij dat mijn pensioen meestijgt met de stijgende prijzen?
- Kan ik rondkomen als mijn pensioen niet meestijgt met de stijgende prijzen?
- Kan ik mijn vaste uitgaven betalen als mijn pensioen omlaag gaat door tegenvallende beleggingen?
- Wil ik meer beleggingsrisico lopen in ruil voor een verwacht hoger pensioen?
- Maakt het voor mijn totale inkomsten en uitgaven veel uit als ik meer of minder pensioen krijg van [naam fonds](#) 10.6?

Vragen?

Heeft u nog vragen? Neem dan vooral contact met ons op [via... eventueel contactgegevens toevoegen](#) 10.7.

Wilt u meer inzicht in welke keuze het beste bij u past? Dan kunt u contact opnemen met een (onafhankelijk) financieel adviseur. Houd er rekening mee dat u bij een financieel adviseur betaalt voor een advies.

[Contactinformatie pensioenfonds](#) 10.8

- 10.01 Selecteer wat van toepassing is. Pensioenfondsen die het formulier tussen 12 en 6 maanden voor pensionering versturen, spreken over een definitieve keuze. Pensioenfondsen die de deelnemer de keuze op een eerder moment voor pensionering (moeten) laten maken, spreken over:
- een voorlopige keuze als bij pensionering alsnog een stabiele uitkering kan worden gekozen;
 - een definitieve keuze als bij pensionering geen andere keuze meer gemaakt kan worden.
- 10.02 Fondsen die enkel de variabele variant aanbieden en waar de deelnemer voor de stabiele optie naar een verzekeraar moet, gebruiken het begrip 'vast' in plaats van 'stabiel'.
- 10.03 Vul in wat van toepassing is
- 10.04 Pensioenfondsen die deelnemers de mogelijkheid van shoprecht (moeten) bieden, kunnen zelf informatie opnemen met de strekking zoals die is weergegeven.
- 10.05 Vul in wat van toepassing is
- 10.06 Vul in wat van toepassing is
- 10.07 Vul in wat van toepassing is
- 10.08 Vul in wat van toepassing is

6. Laag 2 van het Standaardmodel

Laag 2 met aanvullende informatie

Laag 1 van het model bevat beknopte (kern)informatie. In een tweede laag dienen sommige onderdelen uitgebreider te worden beschreven. Die uitleg geeft een deelnemer meer inzicht in de keuze tussen een stabiel (of eventueel een vast) en variabel pensioen, en de gevolgen van die keuze.

Hierna is voorgeschreven welke onderwerpen een pensioenfonds in laag 2 nader aan bod moet laten komen. Er zijn – tenzij anders aangegeven – geen voorgeschreven teksten. Op die manier kunnen fondsen de informatie zo goed mogelijk laten aansluiten op de eigen productkenmerken. Wel zijn de kopjes van de teksten voorgeschreven.

Laag 2 mag, net als laag 1, aangepast worden aan de eigen huisstijl.

Kopjes en iconen

In laag 2 moeten ook de volgorde, kopjes en iconen van laag 1 terugkomen. In laag 2 moet een fonds dus dezelfde volgorde, (kop)nummers, koppen en iconen gebruiken als in laag 1.

Wijze van verstrekking

Laag 2 moet op dezelfde manier als laag 1 worden verstrekt.

Maakt een pensioenfonds gebruik van een (interactief) digitaal platform, dan moet ook laag 2 downloadbaar zijn. Daarnaast mag een pensioenfonds op de eigen site doorverwijsmogelijkheden inbouwen naar andere informatie die relevant is.

Voorbeeldteksten

Er zijn voor laag 2 enkele voorbeeldteksten beschikbaar. Deze zijn deels in onderzoek voorgelegd aan deelnemers. Het is daarom raadzaam om waar mogelijk gebruik te maken van de standaard ter beschikking gestelde teksten.

Waar er in laag 1 wordt verwezen naar aanvullende informatie in laag 2, nemen fondsen in laag 1 een duidelijke verwijzing op naar de laag 2-tekst. (Bijvoorbeeld de verwijzing: 'U kunt hierover meer lezen in laag 2'.)

Onderwerpen die aan bod moeten komen in laag 2:

- Inleiding heeft geen voorgeschreven tekst voor laag 2.
- Blok 1 (Uw persoonlijke gegevens) heeft geen voorgeschreven inhoud voor laag 2 teksten.
- Blok 2 (Uw keuze gaat over een deel van uw totale pensioeninkomen) heeft geen voorgeschreven tekst voor laag 2.
- Blok 3 (Waar kunt u uit kiezen?) heeft geen voorgeschreven tekst voor laag 2. In laag 2 dient bij een stabiel pensioen een verwijzing te worden opgenomen naar informatie over de financiële situatie van het pensioenfonds (zoals informatie over de dekkingsgraad en/of toeslagambitie en -resultaten).
- Blok 4 (Hoeveel pensioen krijgt u?) heeft een voorgeschreven tekst voor laag 2. Deze is dus verplicht op te nemen.
- Blok 5 (Wat is de koopkracht van uw pensioen?) heeft een voorgeschreven tekst voor laag 2. Deze geeft informatie over de impact van koopkrachtverlies op het pensioeninkomen. Daarnaast

kan in laag 2 bij een stabiel pensioen nog eens verwezen worden opgenomen naar de informatie over de financiële situatie van het pensioenfonds (zoals opgenomen in laag 2 bij blok 3).

- Blok 6 (De hoogte van uw pensioen kan elk jaar veranderen) heeft een voorgeschreven tekst voor laag 2. Deze geeft achtergrond bij de mate waarin pensioen kan veranderen en bevat informatie over een eventuele spreidingsperiode bij variabel pensioen. toelichting op de mate waarin pensioen wel of niet meebeweegt met de stijging van prijzen, of het effect daarvan op de koopkracht.
- Blok 7 (Wat krijgt uw partner als u overlijdt) heeft geen voorgeschreven tekst voor laag 2.
- Blok 8 (Wat zijn de kosten?) heeft geen voorgeschreven tekst voor laag 2. Wel dient in laag 2 een specificatie te worden opgenomen van alle kosten die worden gemaakt (in cijfers: bedragen of percentages). Pensioenuitvoerders vermelden hier alle kosten die in de getoonde pensioenbedragen zijn verwerkt. Ook eventuele kosten die niet in de getoonde pensioenbedragen zijn verwerkt, worden vermeld. Rapporteer in elk geval de cijfers die uw pensioenfonds ook wettelijk verplicht rapporteert in het jaarwerk: de administratiekosten en vermogensbeheerkosten (waaronder transactiekosten).
- Blok 9 (Kunt u uw pensioen bij een andere uitvoerder aankopen?) heeft geen voorgeschreven tekst voor laag 2.
- Blok 10 (Wat moet u nu doen?) heeft geen voorgeschreven tekst voor laag 2.

Bij de blokken waar al dan niet een voorgeschreven tekst geldt, kunnen pensioenfondsen indien gewenst meer informatie geven bij laag 1, bijvoorbeeld:

- Titel en inleiding: meer informatie over de te maken (definitieve/ voorlopige) keuze en de achtergrond daarbij.
- Blok 2: het deel van het (specifieke deel van het) pensioen waarvoor de keuze geldt, of meer informatie over de gegevens die een deelnemer over dat pensioen kan krijgen van het pensioenfonds.
- Blok 3: uitleg over het verhogen of verlagen van pensioen, de verschillen tussen stabiel en variabel pensioen, de werking van de varianten of de productkenmerken van de eigen pensioenregeling.
- Blok 4: uitleg over de economische scenario's of de onzekerheden en ontwikkeling van pensioen, of over het verschil in startwaarde bij een stabiel en een variabel pensioen.
- Blok 5: toelichting op de mate waarin pensioen wel of niet meebeweegt met de stijging van prijzen, of het effect daarvan op de koopkracht.
- Blok 6: meer duiding bij de verandering van het pensioen, of waardoor die verschillen kunnen ontstaan. In elk geval zijn hier teksten opgenomen die uitleg geven over het al dan niet gebruiken van een lange spreidingsperiode.
- Blok 7: uitleg over het partnerpensioen in de eigen pensioenregeling.
- Blok 8: meer specifieke uitleg bij de kosten.
- Blok 9: nadere toelichting over shoprecht, het wel/niet aanbieden van varianten, de inkoop met pensioenkapitaal, pensioenaanbieders, of het omgaan met offertes.
- Blok 10: meer uitleg bij het maken van de keuze.

Hierna zijn de voorbeeldteksten opgenomen voor de verplichte teksten van blok 4, blok 5 en blok 6.

Blok 4: Hoeveel pensioen krijgt u?

In laag 1 van blok 4 staat voor het stabiele en voor het variabele pensioen de ontwikkeling van de verwachte te bereiken pensioenuitkering in 3 scenario's na 5, 10, 15 en 20 jaar in een tabel. In laag 2 van blok 4 staat aanvullend daarop (verplicht) de verwachte te bereiken pensioenuitkering in 3 scenario's na 1, 2, 3, 4, 5, 10, 15 en 20 jaar.

Een fonds kan in laag 2 indien gewenst behalve de tabel ook een grafiek opnemen. Een fonds kan in laag 2 ook informatie geven over de begrippen goed, verwacht en slecht weer scenario in relatie tot de economische omstandigheden.

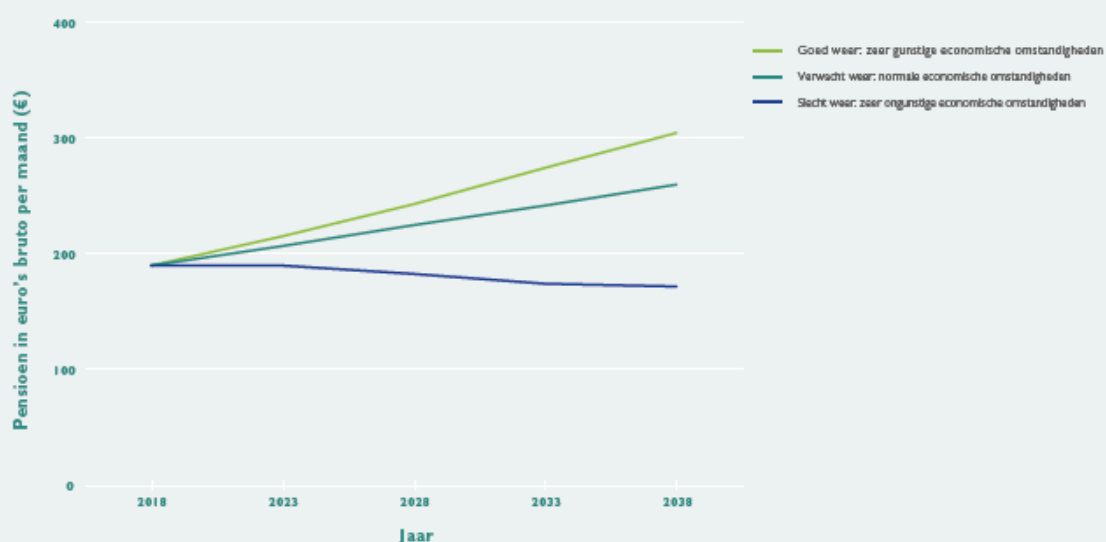
4. Hoeveel pensioen krijgt u?

U ziet hieronder hoe uw pensioen zich kan ontwikkelen in drie verschillende situaties. U ziet de mogelijke ontwikkeling in een tabel met bedragen en daaronder in een grafiek. Let op: dit zijn mogelijke ontwikkelingen. De bedragen laten zien wat er kan gebeuren, maar zijn niet zeker.

Stabiel pensioen

De mogelijke ontwikkeling van uw pensioen van € 190,- bruto per maand in 20 jaar:

	12-12-2018 (bruto per maand)	2019 (bruto per maand)	2020 (bruto per maand)	2021 (bruto per maand)	2022 (bruto per maand)	2023 (bruto per maand)	2028 (bruto per maand)	2033 (bruto per maand)	2038 (bruto per maand)
Bij een goed weer scenario	€ 190,-	€ 192,-	€ 195,-	€ 201,-	€ 209,-	€ 215,-	€ 243,-	€ 274,-	€ 305,-
Bij een verwacht weer scenario	€ 190,-	€ 191,-	€ 193,-	€ 197,-	€ 202,-	€ 207,-	€ 225,-	€ 242,-	€ 260,-
Bij een slecht weer scenario	€ 190,-	€ 190,-	€ 190,-	€ 190,-	€ 190,-	€ 190,-	€ 182,-	€ 174,-	€ 172,-

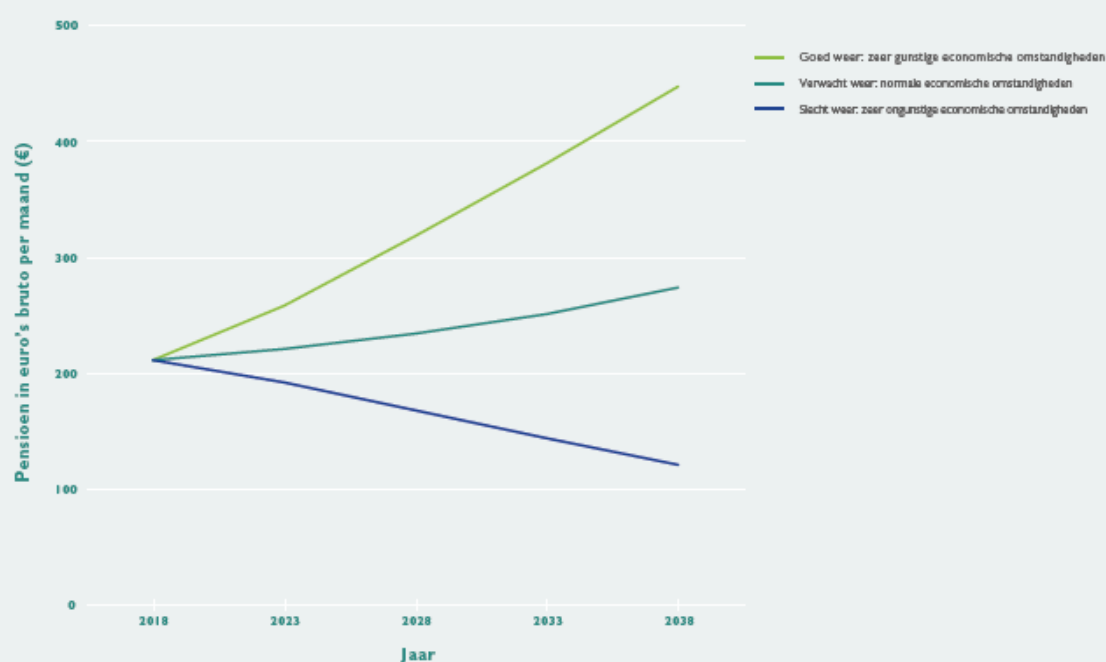
4. Hoeveel pensioen krijgt u?

U ziet hieronder hoe uw pensioen zich kan ontwikkelen in drie verschillende situaties. U ziet de mogelijke ontwikkeling in een tabel met bedragen en daaronder in een grafiek. Let op: dit zijn mogelijke ontwikkelingen. De bedragen laten zien wat er kan gebeuren, maar zijn niet zeker.

Variabel pensioen

De mogelijke ontwikkeling van uw pensioen van € 210,- bruto per maand in 20 jaar:

	12-12-2018 (bruto per maand)	2019 (bruto per maand)	2020 (bruto per maand)	2021 (bruto per maand)	2022 (bruto per maand)	2023 (bruto per maand)	2028 (bruto per maand)	2033 (bruto per maand)	2038 (bruto per maand)
Bij een goed weer scenario	€ 210,-	€ 216,-	€ 223,-	€ 233,-	€ 245,-	€ 258,-	€ 318,-	€ 381,-	€ 447,-
Bij een verwacht weer scenario	€ 210,-	€ 211,-	€ 214,-	€ 216,-	€ 218,-	€ 220,-	€ 233,-	€ 250,-	€ 273,-
Bij een slecht weer scenario	€ 210,-	€ 209,-	€ 206,-	€ 201,-	€ 196,-	€ 191,-	€ 167,-	€ 143,-	€ 120,-

U ziet hieronder hoe uw pensioen zich kan ontwikkelen in drie verschillende situaties. U ziet de mogelijke ontwikkeling in een tabel met bedragen <en daaronder in een grafiek>. Let op: dit zijn mogelijke ontwikkelingen. De bedragen laten zien wat er kan gebeuren, maar zijn niet zeker.

Stabiel pensioen

De mogelijke ontwikkeling van uw pensioen van

€ xxx,- bruto per maand in 20 jaar.

	Op <pensioendatum> (bruto per maand)	<jaartal na 1 jaar> (bruto per maand)	<jaartal na 2 jaar> (bruto per maand)	<jaartal na 3 jaar> (bruto per maand)	<jaartal na 4 jaar> (bruto per maand)	<jaartal na 5 jaar> (bruto per maand)	<jaartal na 10 jaar> (bruto per maand)	<jaartal na 15 jaar> (bruto per maand)	<jaartal na 20 jaar> (bruto per maand)
Bij een goed weer scenario	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]
Bij een verwacht weer scenario	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]
Bij een slecht weer scenario	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]

Variabel pensioen

De mogelijke ontwikkeling van uw pensioen van
[€ xxx,-] bruto per maand in 20 jaar.

	Op <pensioendatum> (bruto per maand)	<jaartal na 1 jaar> (bruto per maand)	<jaartal na 2 jaar> (bruto per maand)	<jaartal na 3 jaar> (bruto per maand)	<jaartal na 4 jaar> (bruto per maand)	<jaartal na 5 jaar> (bruto per maand)	<jaartal na 10 jaar> (bruto per maand)	<jaartal na 15 jaar> (bruto per maand)	<jaartal na 20 jaar> (bruto per maand)
Bij een goed weer scenario	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]
Bij een verwacht weer scenario	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]
Bij een slecht weer scenario	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]	[€ xxx,-]

Blok 5: Wat is de koopkracht van uw pensioen?

In laag 2 van blok 5 krijgen deelnemers achtergrond bij de impact van koopkrachtverlies op het pensioen. Zij krijgen eerst kort kwalitatieve informatie over wat inflatie betekent voor hun pensioeninkomen, en zien daarbij een eenvoudig rekenvoorbeeld.

Vervolgens krijgen zij voor stabiel en variabel pensioen de tabellen uit laag 1 van blok 4 te zien, waarbij die in laag 2 van blok 5 zijn aangevuld met bedragen die zijn gecorrigeerd op basis van een eenvoudige inflatiecorrectie van 1,25% per jaar. De teksten in deze laag 2 zijn voorgeschreven.

5. Wat is de koopkracht van uw pensioen?

Als de prijzen stijgen (inflatie), dan kunt u minder kopen met uw pensioen.

Uw 'koopkracht' daalt. U voelt prijsstijging in uw portemonnee: alles wordt duurder.

Stel dat de prijsstijging 1,25% per jaar is. Als u nu voor € 100 euro boodschappen doet, dan betaalt u over 10 jaar voor diezelfde boodschappen € 113. Over 20 jaar betaalt u er dan zelfs € 128 voor. Prijsstijging kan dus flinke gevolgen hebben voor uw koopkracht. Behalve als uw pensioen meestijgt met de prijzen. Dit kan een rol spelen bij uw keuze voor een stabiel of een variabel pensioen.

Stabiel pensioen

U krijgt bij een 'verwacht weer scenario' over 20 jaar een pensioen van € 260 bruto per maand. Stel dat de prijsstijging elk jaar 1,25% is. U kunt dan over 20 jaar met uw pensioen van € 260 bruto per maand hetzelfde kopen als u nu met € 203 kunt kopen.

U ziet hieronder de verwachte ontwikkeling van uw pensioen in drie verschillende situaties. (Die zag u eerder in blok 4 'Hoeveel pensioen krijgt u?') De bedragen in de donkere kleuren, zijn de bedragen die u naar verwachting krijgt. De schuingedrukte bedragen in de lichte kleur tonen de koopkracht van uw pensioen. De schuingedrukte bedragen laten dus zien wat u met het bedrag dat u krijgt – in vergelijking met nu – kunt kopen als de prijsstijging 1,25% per jaar is.

	12-12-2018 (bruto per maan)	2023 (bruto per maand)	2028 (bruto per maand)	2033 (bruto per maand)	2038 (bruto per maand)
Bij een goed weer scenario	€ 190,- € 190,-	€ 215,- € 202,-	€ 243,- € 215,-	€ 274,- € 228,-	€ 305,- € 238,-
Bij een verwacht weer scenario	€ 190,- € 190,-	€ 207,- € 195,-	€ 225,- € 199,-	€ 242,- € 201,-	€ 260,- € 203,-
Bij een slecht weer scenario	€ 190,- € 190,-	€ 190,- € 179,-	€ 182,- € 161,-	€ 174,- € 144,-	€ 172,- € 134,-

Variabel pensioen

U krijgt bij een 'verwacht weer scenario' over 20 jaar een pensioen van € 273 bruto per maand. Stel dat de prijsstijging elk jaar 1,25% is. U kunt dan over 20 jaar met uw pensioen van € 273 bruto per maand hetzelfde kopen als u nu met € 213 kunt kopen.

U ziet hieronder de verwachte ontwikkeling van uw pensioen in drie verschillende situaties. (Die zag u eerder in blok 4 'Hoeveel pensioen krijgt u?') De bedragen in de donkere kleuren, zijn de bedragen die u naar verwachting krijgt. De schuingedrukte bedragen in de lichte kleur tonen de koopkracht van uw pensioen. De schuingedrukte bedragen laten dus zien wat u met het bedrag dat u krijgt – in vergelijking met nu – kunt kopen als de prijsstijging 1,25% per jaar is.

	12-12-2018 (bruto per maan)	2023 (bruto per maand)	2028 (bruto per maand)	2033 (bruto per maand)	2038 (bruto per maand)
Bij een goed weer scenario	€ 210,- € 210,-	€ 258,- € 242,-	€ 318,- € 280,-	€ 381,- € 317,-	€ 447,- € 349,-
Bij een verwacht weer scenario	€ 210,- € 210,-	€ 220,- € 207,-	€ 233,- € 206,-	€ 250,- € 207,-	€ 273,- € 213,-
Bij een slecht weer scenario	€ 210,- € 210,-	€ 191,- € 180,-	€ 167,- € 148,-	€ 143,- € 118,-	€ 120,- € 94,-

Als de prijzen stijgen (inflatie), dan kunt u minder kopen met uw pensioen. Uw 'koopkracht' daalt. U voelt prijsstijging in uw portemonnee: alles wordt duurder.

Stel dat de prijsstijging 1,25% per jaar is.

Als u nu voor € 100 euro boodschappen doet, dan betaalt u over 10 jaar voor diezelfde boodschappen € 113. Over 20 jaar betaalt u er dan zelfs € 128 voor.

Prijsstijging kan dus flinke gevolgen hebben voor uw koopkracht. Behalve als uw pensioen meestijgt met de prijzen. Dit kan een rol spelen bij uw keuze voor een stabiel of een variabel pensioen.

Stabiel pensioen

U krijgt bij een 'verwacht weer scenario' over 20 jaar een pensioen van [€ xxx,-] bruto per maand. Stel dat de prijsstijging elk jaar 1,25% is. U kunt dan over 20 jaar met uw pensioen van [€ xxx,-] bruto per maand hetzelfde kopen als u nu met [€ xxx,-] kunt kopen.

U ziet hieronder de verwachte ontwikkeling van uw pensioen in drie verschillende situaties. (Die zag u eerder in blok 4 'Hoeveel pensioen krijgt u?') De bedragen in de donkere kleuren, zijn de bedragen die u naar verwachting krijgt. De *schuingedrukte* bedragen in de lichte kleur tonen de koopkracht van uw pensioen. De schuingedrukte bedragen laten dus zien wat u met het bedrag dat u krijgt – in vergelijking met nu – kunt kopen als de prijsstijging 1,25% per jaar is.

	Op <pensioe ndatum> (bruto per maand)	<jaartal na 5 jaar> (bruto per maand)	<jaartal na 10 jaar> (bruto per maand)	<jaartal na 15 jaar> (bruto per maand)	<jaartal na 20 jaar> (bruto per maand)
Bij een goed weer scenario	[€ xxx,-] [€ xxx,-]	[€ xxx,-] [€ xxx,-]	[€ xxx,-] [€ xxx,-]	[€ xxx,-] [€ xxx,-]	[€ xxx,-] [€ xxx,-]
Bij een verwacht weer scenario	[€ xxx,-] [€ xxx,-]	[€ xxx,-] [€ xxx,-]	[€ xxx,-] [€ xxx,-]	[€ xxx,-] [€ xxx,-]	[€ xxx,-] [€ xxx,-]
Bij een slecht weer scenario	[€ xxx,-] [€ xxx,-]	[€ xxx,-] [€ xxx,-]	[€ xxx,-] [€ xxx,-]	[€ xxx,-] [€ xxx,-]	[€ xxx,-] [€ xxx,-]

Variabel pensioen

U krijgt bij een 'verwacht weer scenario' over 20 jaar een pensioen van [€ xxx,-] bruto per maand. Stel dat de prijsstijging elk jaar 1,25% is. U kunt dan over 20 jaar met uw pensioen van [€ xxx,-] bruto per maand hetzelfde kopen als u nu met [€ xxx,-] kunt kopen.

U ziet hieronder de verwachte ontwikkeling van uw pensioen in drie verschillende situaties. (Die zag u eerder in blok 4 'Hoeveel pensioen krijgt u?') De bedragen in de donkere kleuren, zijn de bedragen die u naar verwachting krijgt. De *schuingedrukte* bedragen in de lichte kleur tonen de koopkracht van uw pensioen. De schuingedrukte bedragen laten dus zien wat u met het bedrag dat u krijgt – in vergelijking met nu – kunt kopen als de prijsstijging 1,25% per jaar is.

	Op <pensioe ndatum> (bruto per maand)	<jaartal na 5 jaar> (bruto per maand)	<jaartal na 10 jaar> (bruto per maand)	<jaartal na 15 jaar> (bruto per maand)	<jaartal na 20 jaar> (bruto per maand)
Bij een goed weer scenario	[€ xxx,-] [€ xxx,-]	[€ xxx,-] [€ xxx,-]	[€ xxx,-] [€ xxx,-]	[€ xxx,-] [€ xxx,-]	[€ xxx,-] [€ xxx,-]
Bij een verwacht weer scenario	[€ xxx,-] [€ xxx,-]	[€ xxx,-] [€ xxx,-]	[€ xxx,-] [€ xxx,-]	[€ xxx,-] [€ xxx,-]	[€ xxx,-] [€ xxx,-]
Bij een slecht weer scenario	[€ xxx,-] [€ xxx,-]	[€ xxx,-] [€ xxx,-]	[€ xxx,-] [€ xxx,-]	[€ xxx,-] [€ xxx,-]	[€ xxx,-] [€ xxx,-]

Blok 6: De hoogte van uw pensioen kan elk jaar veranderen

In Laag 2 van blok 6 krijgen deelnemers achtergrond bij de mate waarin pensioen kan veranderen. Daartoe is uitleg over de werking van de collectieve buffer (stabiel pensioen) en/of het spreiden van pensioen (variabel pensioen) opgenomen. Bij de variabele uitkering is het mogelijk (maar niet verplicht) mee- en tegenvallers te spreiden over één tot tien jaar. Voor alle mogelijkheden is een standaardtekst opgenomen.

6. De hoogte van uw pensioen kan elk jaar veranderen

Een pensioenfonds (dus ook Pensioenfonds Het Goede Voorbeeld) loopt risico's: tegenvallende beleggingsresultaten, prijsstijging, de ontwikkeling van de rente en stijging van de levensverwachting. Als deze risico's zich voordoen, kan dat gevolgen hebben voor uw pensioen. De effecten van risico's zijn verschillend voor een stabiel en een variabel pensioen.

Stabiel pensioen

Om risico's te kunnen opvangen, houden wij een financiële buffer aan. Als het financieel tegenzit, gebruiken wij de buffer om ervoor te zorgen dat uw pensioen niet meteen omlaag hoeft te gaan. Kiest u voor meer zekerheid over de hoogte van uw pensioen, dan draagt u bij aan de buffer. U betaalt voor de zekerheid dat u een stabiel pensioen krijgt. Maar als het financieel meezit, gaat uw pensioen minder omhoog. U draagt namelijk bij aan de buffer.

Variabel pensioen

Bij een variabel pensioen is er geen financiële buffer. U draagt dus ook niet bij aan een buffer. Zonder buffer kan uw pensioen meer veranderen. Zit het financieel mee, dan krijgt u naar verwachting een hoger pensioen dan wanneer u kiest voor een stabiel pensioen. U profiteert van het hogere risico dat u loopt. Bij financiële tegenslag gaat uw pensioen eerder omlaag. Er is dan namelijk geen buffer om dat te compenseren.

Een pensioenfonds (dus ook <naam fonds>) loopt risico's: tegenvallende beleggingsresultaten, prijsstijging, de ontwikkeling van de rente en stijging van de levensverwachting. Als deze risico's zich voordoen, kan dat gevolgen hebben voor uw pensioen. De effecten van risico's zijn verschillend voor een <stabiel> 6.01 en een variabel pensioen.

<Stabiel pensioen

Om risico's te kunnen opvangen, houden wij een financiële buffer aan. Als het financieel tegenzit, gebruiken wij de buffer om ervoor te zorgen dat uw pensioen niet meteen omlaag hoeft te gaan. Kiest u voor meer zekerheid over de hoogte van uw pensioen, dan draagt u bij aan de buffer. U betaalt voor de zekerheid dat u een stabiel pensioen krijgt. Maar als het financieel meezit, gaat uw pensioen minder omhoog. U draagt namelijk bij aan de buffer.> 6.02

<Variabel pensioen

Bij een variabel pensioen is er geen financiële buffer. U draagt dus ook niet bij aan een buffer. Zonder buffer kan uw pensioen meer veranderen. Zit het financieel mee, dan krijgt u naar verwachting een hoger pensioen dan wanneer u kiest voor een stabiel pensioen. U profiteert van het hogere risico dat u loopt. Bij financiële tegenslag gaat uw pensioen eerder omlaag. Er is dan namelijk geen buffer om dat te compenseren.> 6.03

<Variabel pensioen

De resultaten die wij behalen, verwerken wij in uw pensioen. Dat gebeurt als het financieel meezit en als het tegenzit. Uw pensioen kan daardoor omhoog of omlaag gaan. Grote veranderingen in de hoogte uw pensioen proberen wij te voorkomen. Dat doen we door onze resultaten te verdelen over <aantal 1-5> jaren.> 6.04

<Variabel pensioen

De ontwikkeling van uw pensioen hangt onder meer af van economische omstandigheden. Uw pensioen kan hierdoor omhoog of omlaag gaan. Wij spreiden financiële meevallers en tegenvallers over <x> jaar om grote schokken in de hoogte van uw pensioen te voorkomen. Bij langdurige tegenvallers en bij een spreidingsperiode van meer dan vijf jaar kan uw pensioen na verloop van tijd flink lager uitvallen.> 6.05

<Variabel pensioen

De resultaten die wij behalen, verwerken wij in uw pensioen. Dat gebeurt als het financieel meezit en als het tegenzit. Uw pensioen gaat direct omhoog als het financieel meezit, en direct omlaag als het financieel tegenzit.> 6.06

- 6.01 Fondsen die enkel de variabele variant aanbieden en waar de deelnemer voor de stabiele optie naar een verzekeraar moet, gebruiken het begrip 'vast' in plaats van 'stabiel'.
- 6.02 Deze tekst gebruikt een pensioenfonds dat een stabiel pensioen aanbiedt. Voor andere gevallen is deze tekst niet relevant. Sluit de tekst niet aan bij de kenmerken van het eigen product/de eigen pensioenregeling, dan past een fonds de tekst aan om hem passend te maken.
- 6.03 Deze tekst gebruikt een pensioenfonds dat zowel een stabiel als een variabel pensioen aanbiedt (en niet als een fonds alleen een variabel pensioen aanbiedt). De tekst over variabel

pensioen wordt aangevuld met (afhankelijk wat van toepassing is) de tekst uit 6.04, 6.05 of 6.06.

- 6.04 Deze tekst gebruikt een pensioenfonds dat variabel pensioen aanbiedt waarvan het de resultaten spreidt over periode van 1-5 jaar.
- 6.05 Deze tekst gebruikt een pensioenfonds dat variabel pensioen aanbiedt waarvan het de resultaten spreidt over een periode van meer dan 5 jaar (5-10 jaar).
Let op: hier is de tekst opgenomen die door het ministerie van SZW als verplichte 'waarschuwingstekst' is opgesteld voor variabel pensioen met een spreidingsperiode tussen de 5 en 10 jaar.
- 6.06 Geschikt voor fondsen die variabel pensioen waarbij zij de resultaten niet spreiden (maximaal over één jaar spreiden).

7. Rekenmethodiek

Blok 4 rekenmethodiek

Via het standaardmodel informeert een pensioenfonds zijn deelnemers door onder mee een opgave te geven van de hoogte van de stabiele uitkering en een opgave van de variabele uitkering. Zodra de URM is vastgesteld worden deze opgaven weergegeven op basis van een pessimistisch scenario, een verwacht scenario en een optimistisch scenario. Tot dat moment geldt voor het variabele pensioen de tijdelijke regeling informatieverstrekking op basis van artikel 54 van het Besluit uitvoering Pensioenwet.

Dit betekent dat een fonds de bedragen die in blok 4 van het model worden vermeld voor een variabel pensioen, moet berekenen op basis van de tijdelijke regeling informatieverstrekking (artikel 54 van het Besluit uitvoering Pensioenwet). Informatie over deze tijdelijke regeling informatieverstrekking is te vinden op de website van DNB¹.

Voor de bedragen die een pensioenfonds moet vermelden voor een stabiel pensioen, is geen tijdelijke regeling van DNB beschikbaar. Met enkele vertegenwoordigers van leden van de Pensioenfederatie is daarom een guidance opgesteld voor een tijdelijke uniforme rekenmethode die zich evenwichtig verhoudt tot variabel pensioen. Die is opgenomen in bijlage 4.

Inflatiecorrectie

In blok 5 staat in laag 2 informatie over de impact van inflatie op de koopkracht van het pensioen. Daarbij worden bedragen getoond die met een eenvoudig rekenvoorbeeld voor inflatie zijn gecorrigeerd. Nominale cijfers uit blok 4 worden daarbij door middel van een vast inflatiepercentage van 1,25% per jaar gecorrigeerd. Die voor prijsstijging gecorrigeerde cijfers moeten getoond worden voor de stabiele uitkering en voor de variabele uitkering (3 scenario's).

¹ <http://www.toezicht.dnb.nl/2/50-235752.jsp>

8. Bijlagen

De bijlagen bij deze handleiding bestaan uit drie onderdelen:

1. Opgemaakte versie van het standaardmodel gebaseerd op de standaardteksten voor een pensioenfonds dat zowel stabiel en variabel pensioen aanbiedt, zonder shoprecht.
2. Te gebruiken tekstblokken voor het standaardmodel als er shoprecht voor een vast pensioen geldt.
3. Te gebruiken tekstblokken voor het standaardmodel als er shoprecht voor een variabel pensioen geldt.

De eerste bijlage is bedoeld als indicatie hoe een opgestelde tekst die aan de deelnemer wordt voorgelegd eruit kan zien.

De tweede en derde bijlagen zijn bedoeld om te voorzien in een standaardmodel voor de meest voorkomende scenario's. Dit moet tevens zorgen voor een goede aansluiting van het standaardmodel voor pensioenfondsen op het standaardmodel voor verzekeraars. Zoals eerder in deze handleiding is aangegeven, is als uitgangspunt genomen dat een pensioenfonds alleen informatie geeft over de variant(en) die het zelf aanbiedt. De informatie over pensioen bij een andere aanbieder, moet komen van de betreffende aanbieder waar de deelnemer een offerte aanvraagt om op basis daarvan te beslissen of hij van zijn shoprecht gebruikmaakt. Daarbij is er in de bijlagen 2 en 3 vanuit gegaan dat de andere aanbieder een verzekeraar is. Het kan (gaan) voorkomen dat de andere aanbieder een pensioenfonds is. Daarin voorzien deze bijlagen niet. Op het moment dat de situatie zich voordoet, dient voor dat geval te worden bepaald hoe daarmee het meest optimaal kan worden omgegaan.

Het advies is om zo dicht mogelijk te blijven bij de teksten die zijn opgenomen in de bijlagen 2 en 3. Echter in de praktijk kan het zijn dat de termen niet goed aansluiten op de eigen communicatie van het fonds, denk aan in de teksten gebruikte termen als 'inkopen' van pensioen. Ook kan het voorkomen dat de teksten niet optimaal weergeven wat er in de eigen pensioenregeling is opgenomen. In die gevallen kunnen teksten worden aangepast om aan te sluiten op fondseigen communicatie en een juiste weergave te geven van de werkelijke situatie. Ook kan een fonds de teksten in de bijlagen in fondseigen middelen aanvullen of verduidelijken (bijvoorbeeld door op te merken dat ze een weergave zijn van hoe de situatie over het algemeen is, maar dat per aanbieder verschillen of afwijkingen kunnen bestaan).

In de bijlagen 2 en 3 wordt expliciet verwezen naar 'andere aanbieders' (verzekeraars). Een deelnemer zal veelal niet weten wat dit zijn en/of waar hij terecht kan. Een fonds kan in eigen communicatiemiddelen de deelnemer helpen met het antwoord op deze vragen.

Kiest u een stabiel of een variabel pensioen?

U gaat op 12 december 2018 met pensioen. U gaat nu een definitieve keuze maken tussen een stabiel en een variabel pensioen. Deze informatie helpt u bij het maken van uw keuze.

1. Uw persoonlijke gegevens

Naam heer J. Voorbeeld

Geboortedatum 24 november 1951

Verwacht pensioenkapitaal op uw pensioendatum: € 50.600

2. Uw keuze gaat over een deel van uw totale pensioeninkomen

Na uw pensionering bestaat uw inkomen uit drie onderdelen:

- ① U krijgt AOW van de overheid;
- ② U krijgt pensioen dat u via uw werkgever(s) heeft opgebouwd, zoals uw pensioen bij ons;
- ③ U heeft misschien zelf extra inkomen voor later geregeld. Bijvoorbeeld met een lijfrente of spaargeld.

U maakt nu een keuze voor uw pensioen bij ons

De keuze tussen een stabiel en een variabel pensioen die u nu gaat maken, geldt alleen voor uw pensioen bij ons.

TIP

Bekijk bij het maken van uw keuze hoe uw totale inkomen eruit ziet als u met pensioen gaat. U ziet op www.mijnpensioenoverzicht.nl uw pensioen bij ons. U ziet ook uw pensioen uit eventuele andere of eerdere dienstverbanden. En u ziet hoeveel AOW u kunt krijgen. Dit kan u helpen bij het maken van een keuze.

3. Waar kunt u uit kiezen?

Stabiel pensioen

Bij een stabiel pensioen weet u ongeveer welk bedrag u de rest van uw leven elke maand ontvangt. Het bedrag kan alleen hoger worden, als we uw pensioen kunnen laten meestijgen met de prijzen. Of dat lukt, hangt af van onze financiële positie. Het bedrag kan alleen lager worden wanneer wij uw pensioen moeten verlagen als onze financiële positie slecht is.

Een stabiel pensioen levert naar verwachting een lager pensioen op dan een variabel pensioen. U loopt minder (beleggings)risico dan bij een variabel pensioen. Maar u loopt meer risico om koopkracht te verliezen.

Variabel pensioen

Bij een variabel pensioen bepalen wij ieder jaar opnieuw de hoogte van uw pensioen. Uw pensioen is dan afhankelijk van de beleggingsresultaten die wij behalen. U weet dus niet van tevoren hoeveel pensioen u de rest van uw leven krijgt. Zijn de resultaten goed, dan kunnen wij uw pensioen verhogen. Afhankelijk van de prijsstijging kan het dan (deels) meestijgen met de prijzen, of zelfs meer. Wij kunnen uw pensioen verlagen als de resultaten tegenvallen.

Een variabel pensioen levert naar verwachting een hoger pensioen op dan een stabiel pensioen. U neemt meer risico dan bij een stabiel pensioen. Maar u profiteert er daardoor meer van als de resultaten goed zijn.

4. Hoeveel pensioen krijgt u?

Stabiel pensioen

Kiest u voor een stabiel pensioen, dan ontvangt u vanaf uw pensioendatum **toddat u overlijdt** naar verwachting € 190,- bruto per maand.

Variabel pensioen

Kiest u voor een variabel pensioen, dan ontvangt u vanaf uw pensioendatum **in het eerste kalenderjaar** naar verwachting € 210,- bruto per maand. Aan het einde van elk kalenderjaar hoort u steeds hoeveel pensioen u het volgende kalenderjaar krijgt.

Hoe zeker is uw pensioen?

De hoogte van een stabiel en een variabel pensioen is nooit zeker. U ziet hieronder hoe uw pensioen zich kan ontwikkelen, in drie verschillende situaties.

Stabiel pensioen

De mogelijke ontwikkeling van uw pensioen van € 190,- bruto per maand in 20 jaar:

	12-12-2018 (bruto per maan)	2023 (bruto per maand)	2028 (bruto per maand)	2033 (bruto per maand)	2038 (bruto per maand)
Bij een goed weer scenario	€ 190,-	€ 215,-	€ 243,-	€ 274,-	€ 305,-
Bij een verwacht weer scenario	€ 190,-	€ 207,-	€ 225,-	€ 242,-	€ 260,-
Bij een slecht weer scenario	€ 190,-	€ 190,-	€ 182,-	€ 174,-	€ 172,-

Variabel pensioen

De mogelijke ontwikkeling van uw pensioen van € 210,- bruto per maand in 20 jaar:

	12-12-2018 (bruto per maan)	2023 (bruto per maand)	2028 (bruto per maand)	2033 (bruto per maand)	2038 (bruto per maand)
Bij een goed weer scenario	€ 210,-	€ 258,-	€ 318,-	€ 381,-	€ 447,-
Bij een verwacht weer scenario	€ 210,-	€ 220,-	€ 233,-	€ 250,-	€ 273,-
Bij een slecht weer scenario	€ 210,-	€ 191,-	€ 167,-	€ 143,-	€ 120,-

[U kunt hierover meer lezen in laag 2](#)

5. Wat is de koopkracht van uw pensioen?

Als de prijzen stijgen (inflatie), kunt u minder kopen met uw pensioen. Behalve als uw pensioen meestijgt met de prijzen.

Over een langere periode, bijvoorbeeld 20 jaar, kunt u de prijsstijging goed voelen in uw portemonnee. De prijzen van uw boodschappen, uitgaven voor een dagje weg, de huur van uw woning en de premie van uw ziektekostenverzekering kunnen flink stijgen.

Dit kan een rol spelen bij uw keuze voor een stabiel of een variabel pensioen.

Stabiel pensioen

Uw pensioen stijgt alleen (deels) mee met de prijzen als wij uw pensioen kunnen verhogen. Dat hangt af van onze financiële positie.

Variabel pensioen

Uw pensioen wijzigt elk jaar. Het stijgt of daalt namelijk mee met de beleggingsresultaten. Zijn de beleggingsresultaten goed, dan kan uw pensioen omhoog gaan. Hoeveel het dan omhoog gaat en of het (geheel) meestijgt met de prijzen, hangt af van de resultaten en de prijsstijging.

[U kunt hierover meer lezen in laag 2](#)

6. De hoogte van uw pensioen kan elk jaar veranderen

De hoogte van uw pensioen kan elk jaar veranderen. Als uw pensioen verandert, dan is de verandering bij een variabel pensioen groter dan bij een stabiel pensioen. Een variabel pensioen verandert van jaar op jaar.

[U kunt hierover meer lezen in laag 2](#)

7. Wat krijgt uw partner als u overlijdt?

Uw keuze voor een stabiel of variabel pensioen heeft ook gevolgen voor het pensioen dat uw partner krijgt als u overlijdt.

U heeft volgens onze gegevens een partner*:

Naam mevrouw L. Voorbeeld
Geboortedatum 10 september 1953

Stabiel pensioen

Kiest u voor een stabiel pensioen? Dan is ook het pensioen voor uw partner na uw overlijden stabiel. Als u overlijdt, dan ontvangt uw partner levenslang naar verwachting € 133,- bruto per maand.

Variabel pensioen

Kiest u voor een variabel pensioen? Dan is ook het pensioen voor uw partner na uw overlijden variabel. Als u in het eerste kalenderjaar na uw pensioendatum overlijdt, dan ontvangt uw partner € 147,- bruto per maand. Daarna hoort uw partner steeds aan het eind van elk kalenderjaar hoeveel pensioen zij in de 12 maanden daarop krijgt.

* Klopt dit niet, neemt u dan contact met ons op.

8. Wat zijn de kosten?

Wij maken kosten voor een stabiel en een variabel pensioen, namelijk:

- **kosten voor de administratie;**
- **kosten om het vermogen te beheren.**

Wij houden op uw pensioenuitkering géén kosten in.

[U kunt hierover meer lezen in laag 2](#)

9. Kunt u uw pensioen bij een andere uitvoerder aankopen?

U kunt bij ons kiezen tussen een stabiel en een variabel pensioen. Dat pensioen ontvangt u levenslang van ons. Omdat u bij ons al kunt kiezen tussen een stabiel of een variabel pensioen, kunt u uw pensioenkapitaal bij ons niet gebruiken om pensioen bij een andere pensioenaanbieder in te kopen.

Heeft u ook pensioenkapitaal bij een andere pensioenaanbieder? Vraag dan aan die pensioenaanbieder welke mogelijkheden u met dat pensioenkapitaal heeft.

10. Wat moet u nu doen?

Maak nu uw definitieve keuze voor een stabiel of een variabel pensioen. Geef uw keuze aan ons door met het formulier dat u bij deze informatie krijgt.

Vragen?

Heeft u nog vragen? Neem dan vooral contact met ons op via onderstaande contactgegevens.

Wilt u meer inzicht in welke keuze het beste bij u past? Dan kunt u contact opnemen met een (onafhankelijk) financieel adviseur. Houd er rekening mee dat u bij een financieel adviseur betaalt voor een advies.

TIP

De beste keuze maken voor uw situatie? Kijk op www.mijnpensioenoverzicht.nl hoe hoog uw totale inkomen is als u met pensioen gaat. En stel uzelf bijvoorbeeld de volgende vragen:

- Vind ik het belangrijk om te weten hoeveel pensioen ik de rest van mijn leven per maand krijg?
- Hoe belangrijk is het voor mij dat mijn pensioen meestijgt met de stijgende prijzen?
- Kan ik rondkomen als mijn pensioen niet meestijgt met de stijgende prijzen?
- Kan ik mijn vaste uitgaven betalen als mijn pensioen omlaag gaat door tegenvallende beleggingen?
- Wil ik meer beleggingsrisico lopen in ruil voor een verwacht hoger pensioen?
- Maakt het voor mijn totale inkomsten en uitgaven veel uit als ik meer of minder pensioen krijg van Pensioenfonds Het Goede Voorbeeld?

Pensioenfonds Het Goede Voorbeeld

E-mail voorbeeld@pensioenfondsvoorbeeld.nl

Tel 070 - 12 34 567

Laag 2 met aanvullende informatie

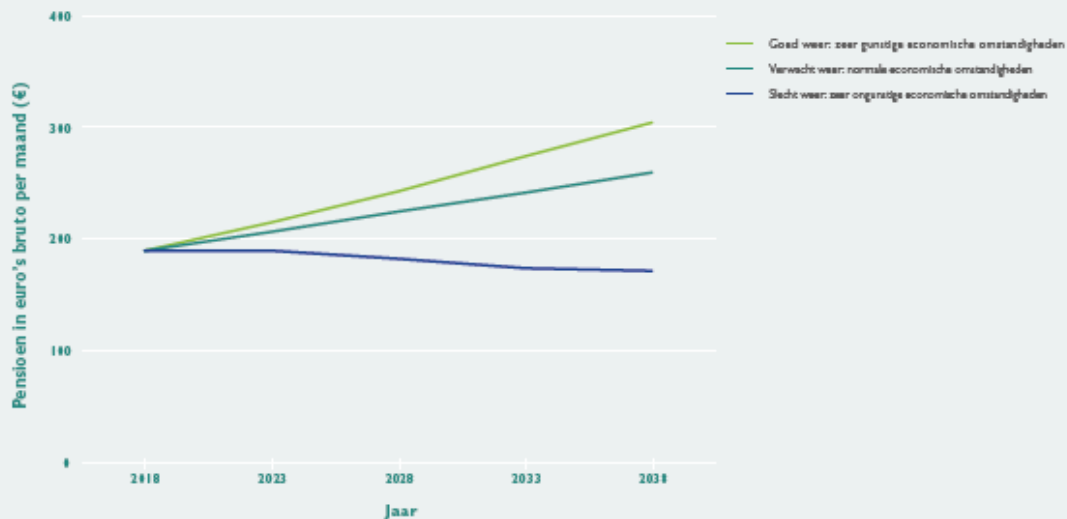
4. Hoeveel pensioen krijgt u?

U ziet hieronder hoe uw pensioen zich kan ontwikkelen in drie verschillende situaties. U ziet de mogelijke ontwikkeling in een tabel met bedragen en daaronder in een grafiek. Let op: dit zijn mogelijke ontwikkelingen. De bedragen laten zien wat er kan gebeuren, maar zijn niet zeker.

Stabiel pensioen

De mogelijke ontwikkeling van uw pensioen van € 190,- bruto per maand in 20 jaar:

	12-12-2018 (bruto per maand)	2019 (bruto per maand)	2020 (bruto per maand)	2021 (bruto per maand)	2022 (bruto per maand)	2023 (bruto per maand)	2028 (bruto per maand)	2033 (bruto per maand)	2038 (bruto per maand)
Bij een goed weer scenario	€ 190,-	€ 192,-	€ 195,-	€ 201,-	€ 209,-	€ 215,-	€ 243,-	€ 274,-	€ 305,-
Bij een verwacht weer scenario	€ 190,-	€ 191,-	€ 193,-	€ 197,-	€ 202,-	€ 207,-	€ 225,-	€ 242,-	€ 260,-
Bij een slecht weer scenario	€ 190,-	€ 190,-	€ 190,-	€ 190,-	€ 190,-	€ 190,-	€ 182,-	€ 174,-	€ 172,-

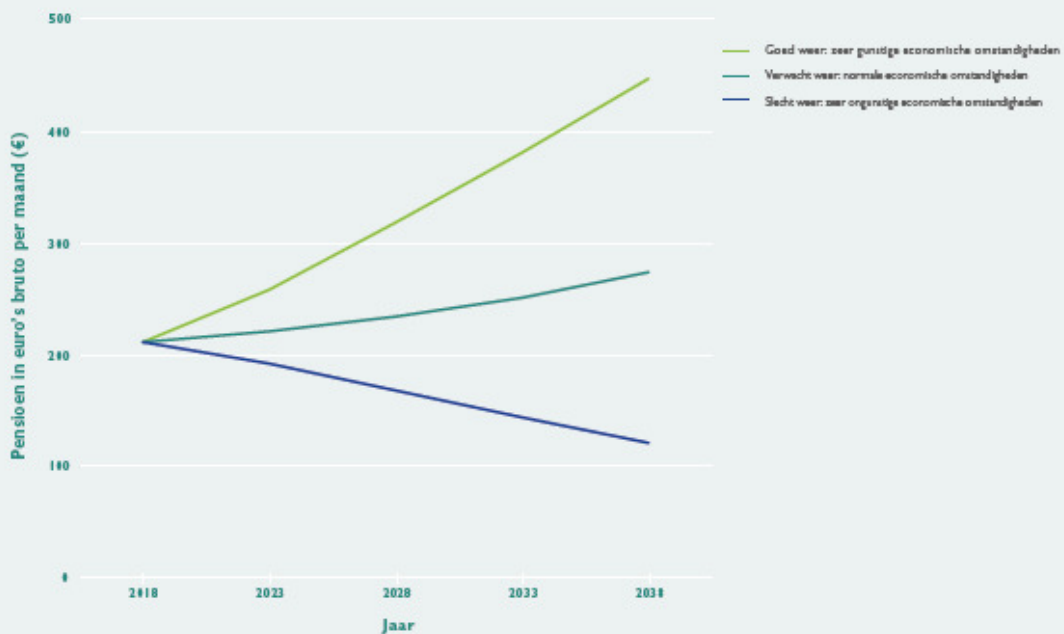
4. Hoeveel pensioen krijgt u?

U ziet hieronder hoe uw pensioen zich kan ontwikkelen in drie verschillende situaties. U ziet de mogelijke ontwikkeling in een tabel met bedragen en daaronder in een grafiek. Let op: dit zijn mogelijke ontwikkelingen. De bedragen laten zien wat er kan gebeuren, maar zijn niet zeker.

Variabel pensioen

De mogelijke ontwikkeling van uw pensioen van € 210,- bruto per maand in 20 jaar:

	12-12-2018 (bruto per maand)	2019 (bruto per maand)	2020 (bruto per maand)	2021 (bruto per maand)	2022 (bruto per maand)	2023 (bruto per maand)	2028 (bruto per maand)	2033 (bruto per maand)	2038 (bruto per maand)
Bij een goed weer scenario	€ 210,-	€ 216,-	€ 223,-	€ 233,-	€ 245,-	€ 258,-	€ 318,-	€ 381,-	€ 447,-
Bij een verwacht weer scenario	€ 210,-	€ 211,-	€ 214,-	€ 216,-	€ 218,-	€ 220,-	€ 233,-	€ 250,-	€ 273,-
Bij een slecht weer scenario	€ 210,-	€ 209,-	€ 206,-	€ 201,-	€ 196,-	€ 191,-	€ 167,-	€ 143,-	€ 120,-

5. Wat is de koopkracht van uw pensioen?

Als de prijzen stijgen (inflatie), dan kunt u minder kopen met uw pensioen. Uw 'koopkracht' daalt. U voelt prijsstijging in uw portemonnee: alles wordt duurder.

Stel dat de prijsstijging 1,25% per jaar is. Als u nu voor € 100 euro boodschappen doet, dan betaalt u over 10 jaar voor diezelfde boodschappen € 113. Over 20 jaar betaalt u er dan zelfs € 128 voor. Prijsstijging kan dus flinke gevolgen hebben voor uw koopkracht. Behalve als uw pensioen meestijgt met de prijzen. Dit kan een rol spelen bij uw keuze voor een stabiel of een variabel pensioen.

Stabiel pensioen

U krijgt bij een 'verwacht weer scenario' over 20 jaar een pensioen van € 260 bruto per maand. Stel dat de prijsstijging elk jaar 1,25% is. U kunt dan over 20 jaar met uw pensioen van € 260 bruto per maand hetzelfde kopen als u nu met € 203 kunt kopen.

U ziet hieronder de verwachte ontwikkeling van uw pensioen in drie verschillende situaties. (Die zag u eerder in blok 4 'Hoeveel pensioen krijgt u?') De bedragen in de donkere kleuren, zijn de bedragen die u naar verwachting krijgt. De schuingedrukte bedragen in de lichte kleur tonen de koopkracht van uw pensioen. De schuingedrukte bedragen laten dus zien wat u met het bedrag dat u krijgt – in vergelijking met nu – kunt kopen als de prijsstijging 1,25% per jaar is.

	12-12-2018 (bruto per maan)	2023 (bruto per maand)	2028 (bruto per maand)	2033 (bruto per maand)	2038 (bruto per maand)
Bij een goed weer scenario	€ 190,- € 190,-	€ 215,- € 202,-	€ 243,- € 215,-	€ 274,- € 228,-	€ 305,- € 238,-
Bij een verwacht weer scenario	€ 190,- € 190,-	€ 207,- € 195,-	€ 225,- € 199,-	€ 242,- € 201,-	€ 260,- € 203,-
Bij een slecht weer scenario	€ 190,- € 190,-	€ 190,- € 179,-	€ 182,- € 161,-	€ 174,- € 144,-	€ 172,- € 134,-

Variabel pensioen

U krijgt bij een 'verwacht weer scenario' over 20 jaar een pensioen van € 273 bruto per maand. Stel dat de prijsstijging elk jaar 1,25% is. U kunt dan over 20 jaar met uw pensioen van € 273 bruto per maand hetzelfde kopen als u nu met € 213 kunt kopen.

U ziet hieronder de verwachte ontwikkeling van uw pensioen in drie verschillende situaties. (Die zag u eerder in blok 4 'Hoeveel pensioen krijgt u?') De bedragen in de donkere kleuren, zijn de bedragen die u naar verwachting krijgt. De schuingedrukte bedragen in de lichte kleur tonen de koopkracht van uw pensioen. De schuingedrukte bedragen laten dus zien wat u met het bedrag dat u krijgt – in vergelijking met nu – kunt kopen als de prijsstijging 1,25% per jaar is.

	12-12-2018 (bruto per maan)	2023 (bruto per maand)	2028 (bruto per maand)	2033 (bruto per maand)	2038 (bruto per maand)
Bij een goed weer scenario	€ 210,- € 210,-	€ 258,- € 242,-	€ 318,- € 280,-	€ 381,- € 317,-	€ 447,- € 349,-
Bij een verwacht weer scenario	€ 210,- € 210,-	€ 220,- € 207,-	€ 233,- € 206,-	€ 250,- € 207,-	€ 273,- € 213,-
Bij een slecht weer scenario	€ 210,- € 210,-	€ 191,- € 180,-	€ 167,- € 148,-	€ 143,- € 118,-	€ 120,- € 94,-

6. De hoogte van uw pensioen kan elk jaar veranderen

Een pensioenfonds (dus ook Pensioenfonds Het Goede Voorbeeld) loopt risico's: tegenvallende beleggingsresultaten, prijsstijging, de ontwikkeling van de rente en stijging van de levensverwachting. Als deze risico's zich voordoen, kan dat gevolgen hebben voor uw pensioen. De effecten van risico's zijn verschillend voor een stabiel en een variabel pensioen.

Stabiel pensioen

Om risico's te kunnen opvangen, houden wij een financiële buffer aan. Als het financieel tegenzit, gebruiken wij de buffer om ervoor te zorgen dat uw pensioen niet meteen omlaag hoeft te gaan. Kiest u voor meer zekerheid over de hoogte van uw pensioen, dan draagt u bij aan de buffer. U betaalt voor de zekerheid dat u een stabiel pensioen krijgt. Maar als het financieel meezit, gaat uw pensioen minder omhoog. U draagt namelijk bij aan de buffer.

Variabel pensioen

Bij een variabel pensioen is er geen financiële buffer. U draagt dus ook niet bij aan een buffer. Zonder buffer kan uw pensioen meer veranderen. Zit het financieel mee, dan krijgt u naar verwachting een hoger pensioen dan wanneer u kiest voor een stabiel pensioen. U profiteert van het hogere risico dat u loopt. Bij financiële tegenslag gaat uw pensioen eerder omlaag. Er is dan namelijk geen buffer om dat te compenseren.

Pensioenfonds Het Goede Voorbeeld

E-mail voorbeeld@pensioenfondsvoorbeeld.nl

Tel 070 - 12 34 567

Bijlage 2:

Te gebruiken tekstblokken voor het standaardmodel als er shoprecht voor een vast pensioen geldt.

Uitgangspunten bij de standaardteksten in deze bijlage zijn:

- het pensioenfonds biedt zelf een variabel pensioen aan;
- De deelnemer heeft een shoprecht voor een vast pensioen (in de praktijk betekent dat: bij een verzekeraar).

In rood zijn steeds de afwijkende teksten opgenomen ten opzichte van de in hoofdstuk 5 beschreven teksten. De teksten in deze bijlagen zijn voorbeeldteksten. Een pensioenfonds kan de teksten daarom aanpassen om te laten aansluiten op fondseigen communicatie en producteigenschappen. Het is de aanbeveling om zo dicht mogelijk bij de opzet van de teksten te blijven om aan te sluiten op de strekking ervan.

Inleiding

U kunt bij ons alleen een variabel pensioen inkopen. Wilt u een vast pensioen? Dan kunt u daarvoor terecht bij andere pensioenaanbieders (verzekeraars). Met het pensioen dat u bij ons heeft opgebouwd, koopt u dan bij een verzekeraar een vast pensioen in. U ontvangt dan geen pensioen meer van ons.

3. Waar kunt u uit kiezen?

Vast pensioen

Als u voor een vast pensioen kiest, staat het bedrag dat u krijgt vast. U weet dan zeker hoeveel pensioen u de rest van uw leven krijgt. Uw pensioen is niet afhankelijk van de (beleggings)resultaten van de aanbieder van een vast pensioen.

<Een vast pensioen stijgt <in beginsel/in principe/ waarschijnlijk/meestal> niet mee met de prijzen. Daarom kunt u steeds minder kopen met uw pensioen.>

Een vast pensioen levert naar verwachting een lager pensioen op dan een variabel pensioen. U loopt minder (beleggings)risico dan bij een variabel pensioen. Maar u loopt meer risico om koopkracht te verliezen.

Variabel pensioen

Bij een variabel pensioen bepalen wij ieder jaar opnieuw de hoogte van uw pensioen. Uw pensioen is dan onder meer afhankelijk van de beleggingsresultaten die wij behalen. U weet dus niet van tevoren hoeveel pensioen u de rest van uw leven krijgt.

Zijn de resultaten goed, dan kunnen wij uw pensioen verhogen. Afhankelijk van de prijsstijging kan het dan (deels) meestijgen met de prijzen, of zelfs meer.

Uw pensioen kan lager zijn als de resultaten tegenvallen.

Een variabel pensioen levert naar verwachting een hoger pensioen op dan een vast pensioen. U neemt meer beleggingsrisico dan bij een vast pensioen. Maar u profiteert er daardoor meer van als de resultaten goed zijn.

4. Hoeveel pensioen krijgt u?

Vast pensioen

De hoogte van een vast pensioen kan per aanbieder verschillen.

U kunt offertes aanvragen bij aanbieders van een vast pensioen. Wij bieden u alleen een variabel pensioen.

Variabel pensioen

Kiest u voor een variabel pensioen, dan ontvangt u vanaf uw pensioendatum <tot datum> naar verwachting € xxx,- bruto per maand.

U hoort steeds per <datum> hoeveel pensioen u in de daarop volgende 12 maanden krijgt.

Hoe zeker is uw pensioen?

Bij een vast pensioen weet u welk bedrag u jaarlijks ontvangt. Bij een variabel pensioen staat de hoogte niet vooraf vast.

Houd er rekening mee dat uw vaste pensioen <in beginsel/in principe/ waarschijnlijk/meestal> niet meestijgt met de stijgende prijzen. Kijk goed wat bij andere aanbieders geldt.

U ziet hieronder hoe uw variabele pensioen zich kan ontwikkelen in drie verschillende situaties.

	<h5>Variabel pensioen</h5> <p>De mogelijke ontwikkeling van uw pensioen van € xxx,- bruto per maand in 20 jaar:</p> <p><tabel 3 scenario's></p>
--	---

5. Wat is de koopkracht van uw pensioen?

Als de prijzen stijgen (inflatie), kunt u minder kopen met uw pensioen. Behalve als uw pensioen meestijgt met de prijzen.

Over een langere periode, bijvoorbeeld 20 jaar, kunt u de prijsstijging goed voelen in uw portemonnee. De prijzen van uw boodschappen, uw uitgaven aan een dagje weg, de huur van uw woning en de premie van uw ziektekostenverzekering kunnen flink stijgen.

Dit kan een rol spelen bij uw keuze voor een vast of een variabel pensioen.

Vast pensioen

U ontvangt elk jaar hetzelfde bedrag. Dit bedrag stijgt <in beginsel/in principe/ waarschijnlijk/meestal> niet mee met de prijzen. Als de prijzen stijgen, kunt u er dus steeds minder voor kopen.

Variabel pensioen

Uw pensioen wijzigt elk jaar. Uw pensioen stijgt als onze beleggingsresultaten goed zijn. Of het dan (geheel) meestijgt met de prijzen, hangt af van de beleggingsresultaten en van de prijsstijging.

Blok 6. De hoogte van uw pensioen kan elk jaar veranderen

De hoogte van uw variabel pensioen verandert elk jaar. De hoogte van uw vaste pensioen verandert niet, hierdoor stijgt uw vaste pensioen ook niet mee met stijgende prijzen.

Blok 7. Wat krijgt uw partner als u overlijdt?

Uw keuze voor een vast of variabel pensioen heeft ook gevolgen voor het pensioen dat uw partner krijgt als u overlijdt.

U heeft volgens onze gegevens een partner*.

Naam: mevrouw L. Voorbeeld

Geboortedatum: 10 september 1953

*Klopt dit niet, neemt u dan contact met ons op via administratie@hetgoedevoorbeeld.nl.

[Kort uitleg over fondsspecifieke regeling partnerpensioen etc.] 7.06

Vast pensioen

De hoogte en de mogelijkheden van een vast pensioen kunnen per aanbieder verschillen.

Variabel pensioen

Kiest u voor een variabel pensioen? Dan is ook het pensioen voor uw partner na uw overlijden variabel. Als u in het eerste kalenderjaar na uw pensioendatum overlijdt, dan ontvangt uw partner € xxx,- bruto per maand.

Daarna hoort uw partner steeds per <datum> hoeveel pensioen hij of zij in de 12 maanden daarop krijgt

Blok 9. Kunt u uw pensioen bij een andere uitvoerder aankopen?

U kunt bij ons alleen een variabel pensioen inkopen. U mag ook een vast pensioen inkopen bij een andere pensioenaanbieder (een verzekeraar). Dat is uw 'shoprecht'. U kunt bij andere pensioenaanbieders een offerte voor een vast pensioen aanvragen. U ziet dan hoeveel vast pensioen u bij deze aanbieders kunt krijgen en wat de voorwaarden zijn. Kijk goed naar de voorwaarden. Zowel de hoogte van het vast pensioen als de voorwaarden kunnen namelijk per aanbieder verschillen. <U kunt hierover uiteraard advies vragen aan een (onafhankelijk) financieel adviseur.> Als u uw pensioen inkoopt bij een verzekeraar, ontvangt u van ons geen pensioen meer.

Bijlage 3:

Te gebruiken tekstblokken voor het standaardmodel als er shoprecht voor een variabel pensioen geldt.

Uitgangspunten bij de standaardteksten in deze bijlage zijn:

- het pensioenfonds biedt zelf een stabiel pensioen aan;
- De deelnemer heeft een shoprecht voor een variabel pensioen (in de praktijk betekent dat: bij een verzekeraar).

In rood zijn steeds de afwijkende teksten opgenomen ten opzichte van de in hoofdstuk 5 beschreven teksten. De teksten in deze bijlagen zijn voorbeeldteksten. Een pensioenfonds kan de teksten daarom aanpassen om te laten aansluiten op fondseigen communicatie en producteigenschappen. Het is de aanbeveling om zo dicht mogelijk bij de opzet van de teksten te blijven om aan te sluiten op de strekking ervan.

Inleiding

U kunt bij ons alleen een stabiel pensioen inkopen. Wilt u een variabel pensioen? Dan kunt u daarvoor terecht bij andere pensioenaanbieders (verzekeraars). Met het pensioen dat u bij ons heeft opgebouwd, koopt u dan bij een verzekeraar een variabel pensioen in. U ontvangt dan geen pensioen meer van ons.

3. Waar kunt u uit kiezen?

Stabiel pensioen

Bij een stabiel pensioen weet u ongeveer welk bedrag u de rest van uw leven elke maand ontvangt.

Het bedrag kan alleen hoger worden, als we uw pensioen kunnen laten meestijgen met de prijzen. Of dat lukt, hangt af van onze financiële positie.

Het bedrag kan alleen lager worden wanneer wij uw pensioen moeten verlagen als onze financiële positie slecht is.

Een stabiel pensioen levert naar verwachting een lager pensioen op dan een variabel pensioen. U loopt minder (beleggings)risico dan bij een variabel pensioen. Maar u loopt meer risico om koopkracht te verliezen.

Variabel pensioen

Bij het variabele pensioen staat het bedrag dat u krijgt niet vast, omdat ermee wordt belegd.

Gaan de beleggingen goed, dan stijgt uw pensioen. Uw pensioen kan dus hoger worden en meer stijgen dan de stijging van de prijzen.

Maar uw pensioen kan ook lager uitvallen als de beleggingsresultaten tegenvallen.

U weet dus niet van tevoren hoeveel pensioen u de rest van uw leven krijgt.

Een variabel pensioen levert naar verwachting een hoger pensioen op dan een stabiel pensioen. U neemt meer risico dan bij een stabiel pensioen. Maar u profiteert er daardoor meer van als de resultaten goed zijn.

4. Hoeveel pensioen krijgt u?

Stabiel pensioen

Kiest u voor een stabiel pensioen, dan ontvangt u vanaf uw pensioendatum **totdat u overlijdt** naar verwachting € xxx,- bruto per maand.

Variabel pensioen

De hoogte van een variabel pensioen kan per aanbieder verschillen.

U kunt offertes aanvragen bij aanbieders van een variabel pensioen. Wij bieden u alleen een stabiel pensioen.

Hoe zeker is uw pensioen?

De hoogte van een stabiel en een variabel pensioen is nooit zeker. **Kijk goed wat bij andere aanbieders geldt.**

5. Wat is de koopkracht van uw pensioen?

Als de prijzen stijgen (inflatie), kunt u minder kopen met uw pensioen. Behalve als uw pensioen meestijgt met de prijzen.

Over een langere periode, bijvoorbeeld 20 jaar, kunt u de prijsstijging goed voelen in uw portemonnee. De prijzen van uw boodschappen, uw uitgaven aan een dagje weg, de huur van uw woning en de premie van uw ziektekostenverzekering kunnen flink stijgen.

Dit kan een rol spelen bij uw keuze voor een stabiel of een variabel pensioen.

Stabiel pensioen

Uw pensioen stijgt alleen (deels) mee met de prijzen als wij uw pensioen kunnen verhogen. Dat hangt af van onze financiële positie.

Variabel pensioen

Uw pensioen wijzigt elk jaar omdat ermee wordt belegd. Of uw pensioen meestijgt met de prijzen, hangt af van de beleggingsresultaten en de prijsstijging.

Blok 6. De hoogte van uw pensioen kan elk jaar veranderen

De hoogte van uw pensioen kan elk jaar veranderen. **Als uw pensioen verandert, dan is de verandering bij een variabel pensioen naar verwachting groter dan bij een stabiel pensioen. Dat kan per aanbieder verschillen. Een variabel pensioen verandert elk jaar.**

7. Wat krijgt uw partner als u overlijdt?

Uw keuze voor een stabiel of variabel pensioen heeft ook gevolgen voor het pensioen dat uw partner krijgt als u overlijdt.

U heeft volgens onze gegevens een partner*.

Naam: mevrouw L. Voorbeeld

Geboortedatum: 10 september 1953

*Klopt dit niet, neemt u dan contact met ons op via administratie@hetgoedevoorbeeld.nl.

{Kort uitleg over fondsspecifieke regeling partnerpensioen etc.} 7.06

Stabiel pensioen

Kiest u voor een stabiel pensioen? Dan is ook het pensioen voor uw partner na uw overlijden stabiel.

Als u overlijdt, dan ontvangt uw partner naar verwachting levenslang € xxx,- bruto per maand.

Variabel pensioen

De hoogte en de mogelijkheden van een variabel pensioen kunnen per aanbieder verschillen.

Blok 9. Kunt u uw pensioen bij een andere uitvoerder aankopen?

U kunt bij ons alleen een stabiel pensioen inkopen. U mag ook een variabel pensioen inkopen bij een andere pensioenaanbieder (een verzekeraar). Dat is uw 'shoprecht'. U kunt bij andere pensioenaanbieders een offerte voor een variabel pensioen aanvragen. U ziet dan hoeveel variabel pensioen u bij deze aanbieders kunt krijgen en wat de voorwaarden zijn. Kijk goed naar de voorwaarden. Zowel de hoogte van het variabel pensioen als de voorwaarden kunnen namelijk per aanbieder verschillen. <U kunt hierover uiteraard advies vragen aan een (onafhankelijk) financieel adviseur.> Als u uw pensioen inkoopt bij een verzekeraar, ontvangt u van ons geen pensioen meer.

Bijlage 4:

Guidance voor rekenmethodiek stabiel pensioen

Deze guidance voor de rekenmethodiek van stabiel pensioen is een tijdelijke methodiek.

De berekeningswijze van het vaste pensioen ingekocht bij een pensioenfonds (FTK) vlak voor de pensioendatum is als volgt:

- Draai een haalbaarheidstoets berekening op basis van de laatste financiële positie en de DNB scenario set.
- Haal uit de haalbaarheidstoets berekening per scenario en toekomstig jaar de indexaties (≥ 0) en kortingen (≤ 0) op pensioenfonds niveau. Bereken vervolgens per scenario (s) per jaar (i) het product van één plus de indexaties en kortingen. Ter illustratie:

$$\prod_{i=1}^t (1 + \text{indexaties}_{i,s} + \text{kortingen}_{i,s}).$$

- Neem vervolgens het 95%, 50% en het 5% percentiel van deze uitkomstmaat uit de 2.000 scenario's voor het goed, verwacht en slecht weer scenario.
- Vermenigvuldig het verloop van deze uitkomstmaat in deze drie scenario's met het in te kopen pensioen van een deelnemer.
- Als men een koopkracht gecorrigeerde uitkering wil weergeven dan moet het product van indexaties en kortingen jaarlijks worden gecorrigeerd met de prijsinflatie. Ter illustratie: het koopkracht gecorrigeerde resultaat wordt berekend als

$$\prod_{i=1}^t \frac{(1 + \text{indexaties}_{i,s} + \text{kortingen}_{i,s})}{(1 + \text{inflatie}_{i,s})}$$

Er is gekozen voor een vaste inflatie van 1,25% zoals gebruikt in het standaardmodel voor de verzekeraars/ppi's.

Een voorbeeld van het verloop van een vaste pensioenuitkering onder FTK ziet er dan als volgt uit:

